



СЮЙЮНЧЛАНЫ АЗАМАТ

ДЖАНКЪЫЛЫЧ

Назму китаб



СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМАНЫ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЁЛЮМЮ
ЧЕРКЕССК, 1981

С (Кар.) 2
С 91

С $\frac{4702260000-62}{M 159 (03)-81}$ 75-81

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бёлюмю, 1981

НАСЫБХА АТЛАМ

Джашагъан чакъда, тюбѳб сау-эсен,
Насыбны кѳкде излеме,
Мен, джерде халал уруна эсем,
Насыбха атлам этеме.

Зорлукъ алкъын къорамагъанд джерден
Ол тауусулгъанды деме.
Душманнга джаулукъ мен эте эсем,
Насыбха атлам этеме.

Джашау джолла, оза чекледен,
Узакъ джерлеге элтелле.
Мен, шохлукъ къолну тутала эсем,
Насыбха атлам этеме.

Келлик тѳлюге болалсам себеб,
Мен муратыма джетеме.
Бюгюн адамлыкъ этеле эсем,
Насыбха атлам этеме.

АЛГЪЫШ ЭТ ЗАМАННГА

Хауаны джокъду аманы:
Терс къарама анга.
Къар джауа тура эсе да, —
Алгъыш эт заманнга.

Джангур къуйса да башынгдан,
Джел урса да санга,
Таукелге нюр джауар дейле, —
Алгъыш эт заманнга.

Джюрюген джолоучу тюбер
Тубаннга, бораннга.
Ёкюнме, ёкюнме, тенгим, —
Алгъыш эт заманнга.

Кюн, таякъларын тик тиреб,
Ётсе да мыйынга,
Сен, сау болуб кёре эсенг,—
Алгъыш эт заманнга.

Сёкме, сёкме табигъатны,
Ол керекди адамгъа.
Аны артыкъ заты джокъду,—
Алгъыш эт заманнга.

Кёк да чартласын кёзюуге,
Тиймесе инсаннга.
Уруш от джанмасын ансы,—
Алгыш эт заманнга.

Джокъду тынчлыкъ эм сабырлыкъ
Терс акъыллы джаннга:
Терсакъыл дерс алсын замандан,—
Алгыш эт заманнга.

Дунияда адам улу
Рахат чыкъсын тангнга.
Ол танг боялмасын къаннга,—
Алгыш эт заманнга.

«Джашау кыйынды бизни
Ёмюрде туугъаннга»,—
Деселе, ийнанма анга,—
Алгыш эт заманнга.

Джюрюк джюрек учунады,
Джюрюш кёшуб къаннга:
Заман коммунизмге ишлейд, —
Алгыш эт заманнга.

МИЙИК ЕЛЧЕ

Атам-бабам, сайлай келиб дуняда,
Джашар джерге мийик джерлени алгъанла,
Къараб кёрсем, мен тауланы къатында,
Башым кёкге джетген кибик болама.

Атам-бабам, сагъыш эте дуняда,
Таурухлада мийик ойла къойгъалла,
Мен алагъа тынгыласам хапарда,
Башым кёкге джетген кибик болама.

Атам-бабам, джюрюй-сынай джашауда,
Иги адетни джорукъгъа салгъалла:
Ёрге туруб, джаш сый берсе къартлагъа,
Башым кёкге джетген кибик болама.

Огъур ишге, манга къала этгенча,
Тамам керти кёлюм бла къууанама,
Минги Тауну айрысындан ётгенча,
Башым кёкге джетген кибик болама.

Мени бла бир джуртлула урунуб,
Коммунизмни мийигине баралла,
Джангы хорлам этсе халкъым, учунуб,
Башым кёкге джетген кибик болама.

Мени бла бир джуртлу адам аламны
Тахсаларын ача эсе, махтанама.
Эте эсе Джерден Айгъа атламны,
Башым кёкге джетген кибик болама.

Октябрны иннетлери джайылыб,
Джер юсюнде джангы джюрюш алалла.
Кёлтюрюлсе къызыл байракъ чайкъалыб,
Башым кёкге джетген кибик болама.

НАСЫБЛЫ САН

Насыблы сан, насыбсыз сан дейдиле,
Къууанч, бушуу тубегенден ойланыб.
Алгын мен да ийнанмаем ол сёзге,
Ёнге бюгюн сагъыш этдим ийнаныб.

Джети деген ёлче болгъанд бурундан:
Джети кере ёлчеле да, сора — кес,
Ётдюр мийик кёкню джети къатындан,
Эниб, джерни джети къатын теш.

Джанкъылычны джети тюрлю бояуу
Огъур кёпюр болад дейле кёклеге.
Адам улу джети бла джашауун,
Муратларын байлагъанды кёб кере.

Джети джулдуз — Джетегейли болгъанды
Къара кече аджашханнга джол уста.
Адам улу кёб ёмюрню баргъанды,
Умутлары джулдузлача джарыта.

Эртделеден халкъ суйюучю сейир сан
Ёлче болгъанд джыйырманчы ёмюрге.
Ноябрны джетисинде совет кърал
Дуниягъа джангы туугъанд ёсерге.

Эс базманнга сал да мындан оюм ал,
Сёзю бла халкъым ишин бир этгенд.
Октябрны джетисинде бизни халкъ
Джашаууну Баш Законун бегитгенд.

Къулу тюлме не тюшню, не ышанны,
Бек сюеме мен джашауда кертини,
Алай а халкъ сайлай эсе бу санны,
Мен санайма насыб саннга джетини.

АЛТЫН КИТАБ

Узун, узакъ ёмюрлени,
Умут этиб, адам улу
Ашхылыкъны, игиликни
Излегенди, таймай джолун.

Ёнге айтыб эштмегенди
Атам-бабам ёмюрюнде,
Быллай китаб кёрмегенди,
Джети джукълаб, таб, тюшюнде.

Джашау джерге орналгъанлы,
Башлагъанлы инсан атлаб,
Быллай сейир магъаналы
Джазылмагъанд бир да китаб.

Къол аязгъа чыракъ салыб,
Излесенг да дюн-дунияда,
Къайда табхын быллай насыб,
Айлан да кёр джер башында!

Къазсанг джерни джети къатын,
Чыгъар темир, накъут-налмаз,
Кюмюш, кесинг чекген алтын,
Ёнге быллай хазна чыкъмаз.

Бу китаб акъылны, эсни
Тёбесиди эм таууду.
Аны суймеген а кеси
Халкъны душманыд, джаууду.

Анда орун табалла
Халкъланы тюз иннетлери,
Нюрлю джилтинле чачалла
Аны сейирлик бетлери.

Тейри джарыкъдан джарыкъды
Аны сейирлик бетлери,
Насыбха кенг ачылыбды
Эркинликни эшиклери.

Джерни, мюлкню иесесе,
Не байлыкъ да къолунгда.
Къайсы джеринде да эркинсе
Джашаргъа Ата джуртунгда.

Джашлыгъынга къанат берген,
Къартлыгъынгы рахат этген,
Джолну ачхан урунургъа,
Бачхыч салгъан билим таугъа.

Уллу халкъны, гитче халкъны
Бир-бирине къарнаш этед.
Урунууда табхан хакъны
Адамлагъа тенг юлешед.

Шохлукъну, тенгликни теджеб,
Айырмайды, сары шинли,
Акъ шинлисе, къараса деб.
Къайсын суйсенг, тут ол динни.

Ёсдюр, джарыт миллет тилни,
Къайсы тилде суйсенг, сёлеш.
Ач фахмунгу, сал да кюнню,
Билиминги халкъгъа юлеш.

Халкъланы ашхы муратын
Ичине джыйыб турады.
Ол китабны къысха аты
Совет Конституцияды.

Сукъланыгъыз: ол китабны
Къол аязымда тутама,
Толусу бла мен аны
Джашауда хайырланама.

Ач меннге, алтын китаб,
Чомарт хазналарынгы ач,
Сен халкъыма кюнча джараб,
Кече кюн да нюрюнгю чач.

АТА ДЖУРТУМА

Мени санга байлагъан
Джазыу берген юлюшдю,
Толкъун кибик къайнагъан,
Таркъаймагъан бир кючдю.

Кёб джерде айланганма
Суула, тюзле, таула бла.
Джуртум бла байланганма
Киндик, бешик баула бла.

Мени санга талпыуум
Кючлюд къурчдан-темирден,
Тауусулмай тылпыуум,
Айырылмам мен сенден.

Сыбызгъылыкъ бер манга
Къамишингден, къаурангдан:
Джыр джырлайым мен санга
Джюрегимде хазнамдан.

Кёксюл кёкню башымдан,
Кюнлюкню ачханча, ач.
Агъачынгдан, хансынгдан
Сезимиме бал суу чач.

Джулдузунгу, кюнюнгу
Седрет алтын кыппасын,
Бютеулей ёмюрюмю
Санга кыаты байласын.

Соз узаккыга кюн сайын
Джолларымы кыайшин,
Хаман байланыб барсын
Сени бла хар ишим.

Бюсюреу этеме санга,
Манга берген джазыугыга:
Джангылычны тогыайын
Чарх этиб бер барыргыга.

Мен кыаяма, мен таума,
Деб мен санга айталмам.
Айтдырмасам да махтау бла,
Артымда сёгюм кыоймам.

Мен кыоярма санга джыр,
Мен кыоярма кыол кыыйын,
Джылынырча куй тыбыр,
Сууукъ болгыаны сайын.

Таш кёлтюрюб турсам да,
Сау ёмюрню сыртыма,
Сюймеклигим сай болмаз
Мени сыйлы джуртума.

Ычхынсам да бек эртде
Киндик, бешик бауладан,
Айырылмаз ёмюрде
Сюймеклигим тауладан.

Не этсенг да, разыма:
Насыблы, не джазыкъ эт,
Алай а, ёлсем, башыма
Топрагъынгы джастыкъ эт.

МЕН — РОССИЯНЫ УЛАНЫ

Мен — Россияны уланы,
Ол мени юйюм, тыбырым,
Аны бла бёгек болама,
Аны юсюнденди джырым.

Революцияны джилтини,
Джюрегими болуб кюню,
Джарытады иннетими
Таркъаймагъан сейир нюрю.

Дунияны къучакъладым,
Джетгени чакълы къулачым,
Халкъ бла бирге сынадым
Джашау бушууун, къууанчын.

Джетгени чакълы къарыуум,
Мен онгсузлагъа кёл этдим.
Алыб арбазны бурууун,
Башхалагъа кенг джол этдим.

Юй бачхамы тахталарын
Теблеб бир къауум табанла,
Алма терекни бутагъын
Сындырыб, союб атханла

Болсала да, келир заман,
Чагъар, дедим, ханс эм терек,
Алай а мен адамладан
Чыртда болмадым эрек.

Юлюш этдим сезимимден
Кёб джылланы окъуучугъа,
Тыбырымы мен тёрюнде
Орун бердим джолоучугъа.

Мен таудан таугъа джанкъылыч
Салгъан кёпюр да тюлме.
Сюемесем да кёкге бачхыч,
Огъурлулукъгъа ёкюлме.

Джаннган чыракъ болмасам да,
Болалгъан эсем чырахтан,
Ол да игид — джашауумда
Бар эсе бир мен болушхан.

Джырым — эки быргъылы шок:
Бир быргъысы сыбызгъыды,
Бир — джаугъа кечими джокъ,
Аджал бериучю быргъыды.

Дунияны къучакълайма,
Джетгени чакълы къарыуум.
Халкъ бла бирге сынайма
Ата джуртуму джазыуун.

К У Б А

Не узакъда болсанг да сен,
Таныйма сени отунгу,
Кавказ тауладан къараб, мен
Кёреме керти шохуму.

Джагъаларында океан,
Кёкюрегингде кызыл байракъ,
Топрагъы — шекер айрымкан,
О Куба, Куба — бал таракъ!

Кубада революция,
Патронташ кысыб белинге,
Сабан сюре, кёгет джыя,
Къууллукъ этед миллетинге.

Ёмюрлюк джаз чыгъад сенде
Тюзлюкню къанатларында.
Къууандырад, шохум, мени
Пелиуан кюч атламында.

Насыб джулдузунг джылтыраб,
Узакъ ёмюрню джарытсын,
Урунганланы этиб саф,
Кызыл байракъгъа чакъырсын!

Гитче болса да айрымкан,
Ол кеси чекген бир алтын.
Мийик тутханлай тураса,
Революцияны атын.

Кюн батхандагъы джарым шар
Сыйлы аманат этгенди:
Эркинликни чархын алгъа
Бурургъа санга бергенди.

Хар кюнден кюннге ёседи
Социализмни джюрюшю.
Москва — Гавана береди
Керти шохлукъну юлгюсюн.

Джагъаларында — океан,
Кёкюрегингде — къызыл байракъ,
Топрагъы шекер айрымкан,
О Куба, Куба — бал таракъ!

КЮН

Сабийликни сезимине бой бере,
Хар бир элни Кюню барды, деб эсим,
Чыгъа эдим эл къатында тебеге,
Кёрюр ючюн хоншу элни да Кюнюн.

Къарай эдим мен, кёрлюкча, дуппурдан,
Кюн таякъла кёзлерими къаматыб:
Кюн тураед эки элни башында,
Экисин да бирча тенгиш джарытыб.

Заман ётюб, джетгенинде мени ангым,
Кёрдюм, барыб сахарлагъа, элlege,
Сора билдим Кюнню джангыз болгъанын
Дунияны юсюндеги джерlege.

О сабийлик кёзбау оюм, джомакълыкъ,
Эртде атдым кёзлеримде ауунгу.
Тенг болса да бюгюн джерде кюн джарыкъ,
Айырама мен шохуму, джаууму.

Излегенле барды джерни юсюнде
Тийдирирге Кюнню джангыз кесине.
Сабийден да сабий болгъан кишиге
Джомагъымы мен салама эсине.

СОВЕТ СОЮЗНУ ДЖИГИТИ КЪАСАЙЛАНЫ ОСМАНГА

Юч джылгъа джууукъ къазауат этдинг
Белоруссияны джеринде.
Беш адамдан башлаб, полк къурадынг
Партизан джуртну ичинде.

Немец фашистле партизанланы
Къурутур планла салалла.
Партизан полкла окружение
Къуршоудан чыгъыб баралла.

Билмей тургъанлай, чегет башындан
Душман самолет чыгъады.
Джанбаш ийилиб, пулеметундан
Партизанлагъа атады.

Джауладан къоркъа билмеген Осман,
Пулемет алыб къолуна,
Чегет ташагъа терен кирирге
Буйрукъ береди полкуна.

Къатындагъы ат чанагъа тиреб,
Пулеметундан от ачад.
Фашист белгили джау самолетну
Ол джау чыракълай джандырад.

Алай а джигит кеси да ауад
Къара джамчыны юсюне:
Ауур джаралы болса да, тулпар
Сагъыш этмейди кесине.

Ётгюр командир компасы бла
Картаны алыб къолуна,
Буйрукъ береди, оноу этеди
Полкуну джюрюр джолуна.

Акъ къайынладан бачхыч этдиле.
Имбашларына кёлтюрюб,
Сау юч сутканы алыб бардыла,
Къыш мырдыладан ётдюрюб.

Аскер тенглери ант этедиле
Хорламгъа дери барыргъа.
...Белоруссияда кёбле келелле
Герой джукълагъан къабыргъа.

ПАРТИЗАН ОТРЯДНЫ КОМАНДИРИ БОРХОЗЛАНЫ АСКЕРНИ ДЖЫРЫ

Бизге чабханлы ассы фашистле,
Сизге айтырыкъ хапарым:
Мени юйюрюм — партизан отряд,
Нарат чегетле — фатарым.

Партизан джуртум — Белоруссия
Меннге багъалы болгъанды.
Аны джеринде эркинлик ючюн
Мени къан ызым къалгъанды.

Зорлукъ этиучю къанлы тушманны
Гарнизонларын чачабыз.
Тутмакъгъа тюшген патриотлагъа
Эркинлик джолла ачабыз.

Немец генерал уллу ёч беред
Мени башымы табханнга,
Генерал кеси тюшюб къалгъанды
Кавказлы джашны къолуна.

Кёкюрегимде кызыл Байракъны
Ордени джанад, джулдузча.
Совет командир алай учуз тюлд,
Фашист ит сатыб алырча.

Джауум кюнледе, боран кюнледе
Окъ джараларым кыйнайла.
Меннге кёл эте, белорус кызла
Джараларымы байлайла.

Туугъан тауланы кёралмай кьалсам,
Таулагъа салам беригиз.
Артымда кьалгъан джангыз баламы
Мени кёзюмден кёрюгюз.

Къазауат этген Белоруссиям
Меннге багъалы болгъанды.
Партизан джуртда туугъан джашчыгъым
Белорус элде кьалгъанды.

МУСА ДЖАЛИЛГЕ

Стоит жить, чтоб в землю врезать
След поглубже, позаметней,
Чтоб твое осталось дело,
Словно дуб тысячетный.

Муса Джалиль.

Хар бир адам ыз кьояды дуньяда:
Бири ояд, бирси кьала салады.
Къанатлы да тюклерин кьойса уяда,
Кими башсыз, кими кьалам болады.

Анда тюлмюд магъанасы джашауну,—
Адам кьойса кьол кьыйынын, оюмун,
От къанатлы¹ ёмюрлюкге кьойгъанча,
Тюклерини ташда ызын, оюуун.

Ёнге сени поэзиянг ётгюрдю
Джомакълада от къанатлы кьушладан:
Моабитни таш кьабыргъаларын кьой,
Кюйдюрюб ётгенд темир ауларындан.

Чыгъа кери, кенгиге, эркин хауагъа,
Къанатлары джер юсюне керилиб,

¹ От къанатлы — жар-птица деген магъанада.

Айтханды, айтханды бютеу саулагъа:
«Джашау эм эркинлик! Джашау
эм эркинлик!».

Ауазынгы эшитди ана — Россия,—
Хапарынгы айтды назму тефтеринг:
Сени Джуртунг энди — бютеу Дуния,
Тюзлюк суйген адам улу — миллетинг.

Къазахстанда сени юсюнгден домбра,
Чукоткада сыбызгъыла джырлайла.
Джашларына Къарачайда таулула
Исса¹ бла сени атынгы атайла.

Джашарса ёмюрлени узагъына,
Тамызыкъ юлешген Прометей кибик.
Варшавада тюбедим мен джырынга,
Прагада эшитдим: атынг — татар Фучик.

Бетден бетге танышыргъа муратда,
Джолугъургъа мен Берлинде изледим,
Алай а къыркъ ёлюмню хорлагъан
Сен тулпаргъа кюз Къазанда тюбедим.

Сен чыккъанса дангыл тюзню сыртына,
Унутургъа тюрмелени тарлыгъын,
Кириик къакъмай, сен къарайса джуртунга,
Къайтыб кенг Иделинги бойнуна.

¹ Къаракетланы Исса — биринчи къарачай совет поэт.

Таукел атлаб, кая ташха джан салыб,
Салам бере, кюн чыкыгъанга айланыб,
Темир чыбык бутларынга чырмалыб,
Эки кьолунг бугьоула бла байланыб.

Джокьду, джокьду сени бет кьанынга
Кьоркьунчлукьну, мыдахлыкьны булуту
Кьорюнеди кьаблан кибик сынынга
Уллу ишге ышаныуну умуту.

Душманлагъа таркьаймагъан дертлеринг
Кьайнайдыла сени сослан санынга,
Мермер темир болсала да джиклеринг,
Сен сау кибик кьорюнесе аллымда.

Кьымыжанга чанчылады чыгъанакъ,—
Кьурч темирни тишлерим бла юзейим,
Елген кюнде кьорлюк эсем да асмакъ,
Елюмге тулпарлыкъ этиб тюбейим.

Юсюнге эслеб белек джангур тамчыны,
Былай оюм келди бюгюн акьылгъа:
Ай медет, нек келтирмедим джамчымы,
Башлыгьымы, имбашынга атаргъа.

Енге бармыд джерде аллай кенгкьанат
Джамчы эмда башлыкъ? Бар эсе, кьайдад,
Джабарча сени деу имбашларынгы,
Джылытырча сууукъ сын ташларынгы?

Огъай! Огъай! Болмагъанды, боллукъ тюлд
Тигилирге ёмюрде да ол кийим!
Сен болсанг да халкъгъа хурлукъгъа ёкюл,
Тигалмаз аны не уста, не алим.

«Джашау эм Эркинлик!» — ёхтем сёзлеринг
Тамыр, джетек этелле ала, джашнай,
Тахталагъа атылгъанча джаз урлукъ,
Сабан ызда будай башча, шыбырдай,

Силкинеди анг джагъагъа дуня,
Ёсе барад хур джашауну джакълары.
Ата джурт бла бирге бараса, джая
Сен да, джырчы, фахмунгу къанатларын.

Сени туююл, джауну башын кесгенди
Тюзлюк тёрени ётгюр къылычы.
Аслам миллетлени бирлешдиргенди,
Шох этгенд коммунизмни нюр мураты.

Эртделеде чыкъгъанса тюръме тузакъдан,
От джюрегинг тебед джашау джюрюшде.
Сени ауазынг эштиледиди узакъда:
Кенг тюзледе, тау ёзенде, тенгизде.

Кёз туурангда къызыл тангла аталла,
Кёк дарийни кюн тиерча кёлтюрюб,
Кюз турнала къыбылагъа учалла
Юсюнг бла, ючгюл сафха тизилиб,

Джаз терекле кёгет бюртюк этерле,
Хансла чагъыб, къаудан болуб тюшерле,
Кюзле къайтыб джюзле бла джетерле,
Назмуларынг джюрекледен ётерле.

Сени юлгюнг — ёмюрлеге аманат,
Ётюб барыр бир тёлюден тёлюге,
Джол салгъанды сын ташына джамагъат,
Джюрюй-джюрюй уланына — Джалилге.

Бойнугъузгъа борч салама билирге,
Джаныгъызча, алай сыйлы кёрюрге,
Тюбесегиз Джалиль атлы сиз джерге:
Шахаргъа, кемеге змда поэтге.

Тулпар поэт, татар поэт, о Джалиль!
Сенден учунмакълыкъ дерсле алама.
Сени аллынга мен, алаша ийилиб,
Бу назмуну сын ташынга салама.

КОММУНИСТНИ ДЖЮРЕГИ

Патрис Лумумба атлы Халкъланы шолугъуну университетини устазы, экономика илмуланы кандидаты Айдарукъланы Хасан Кубада ишлегенди. Ол, кърал джумушну толтура, Гавана аэропортну районунда 1977 джыл майны 27-де авиакатастрофада ёлгенди. Ёлююн келтириб, Къарачайда Важный элде басдыргъандыла. Назму Хасанга аталгъанды.

Мийик тауланы тарындан чыккъъан,
Сен кенг джюрекли бир джашенг.
Джакъсыз инсаннга тюзлюк излеген
Билегенг, халал къарнашенг.

Совет Союздан Кубагъа дери,
Джарыкъ иннет бла кёлюнгде,
Джюрюген эдинг сен, таукел атлаб,
Шохлукъ байракъны тюрбюнде.

Уллу болсанг да, гитче къарнашым,
Арбазда ойнай тургъанча,
Кёрюне эдинг джер этегинде
Туугъан джуртунгда болгъанча.

Сени Москва джолгъа ашырды:
Кёк болад къушну фатары.

Ким биле эди Къызыл Кубада
Санга къара танг атарын?

Ауур самолет, тубаннга кириб,
Тюшерик джери чарс болду.
Юй бийченг анда сакълаб тургъанлай,
Насыб аджашыб, тас болдунг.

Ол кеси уста дохтур болса да,
Санга болушлукъ эталмад.
Джюрегин кюннге байлаб турса да,
Кёкге узалыб джеталмад.

Сени юй бийченг былай джылайды:
— О Хасан, джаным, бир уян!
Джуртунга элтмей къалай къояйым,
Къарнаш болса да айрымкан!

Коммунистлени бири кетди, деб,
Джыламукъ тегед океан,
Санга къыйналыб, джашил пальмадан
Венок къысханды айрымкан.

Сен ишлеб тургъан экинчи джуртунг
Таулугъа багъа береди:
Ёлген кюнюнгде терек орнатыб,
Сыйынгы мийик кёреди.

Социализм барады джерде,
Сен анга юлюш къошханса,

Тюзлюкню джарыкъ джолларын джюрюб,
Хауада, къушча, къалгъанса,

Къобан ёзенинг санга — джер бешик,
Куба агъачдан кюбюрю.

Ишинг барлыкъды келлик кюнлеге,
Къысха болса да ёмюрюнг.

Джюрюген джерде мийик тутаенг
Илмуну сыйын, чырагъын.
Къызыл джулдузлу эркин Кубада
Джабылмаз аякъ ызларынг.

Унутмаз сени уллу Москва,
Туугъан элингде — бир инсан.
Эсинде сакълаб турлукъду сени
Узакъда къызыл айрымкан.

ОТЛУКЪ ТАШЛА

Мен сабий кюнлеримде
Суу ызында айланыб,
Отлукъ ташла джыяем,
Суу ташладан айырыб.

Эки отлукъ ташны алыб,
Бир-бирине ураем,
Ала джилтин атсала,
Мен бир бек къууанаем.

Андан акъгъан от джилтин
Джоппу кюлте береед,
Къол аязгъа джулдуз, джин
Тюшгенча кёрюнеед.

Джилтин джоппу ойнаед,
Къамата кёзню, кёкню.
Излей эдим джыяргъа
Ууучума ол кючню.

Ташны таша кючюне
Мен тамаша болаем.
Таб, бир-бирде мен къуугъа
Андан от да алаем.

Отлукъ ташдан юрениб,
Сабий чекни ташладым,
Адамлагъа джараргъа
Мурат этиб башладым.

Ол амал бла тыбырда
Бир кюн мен от тамыздым,
Юйюбюзню ашхамда
Ичин джарыкъ джарытдым.

Андан бери билеме,
Кёрсем джолда ташланы,
Къайсында кюмюш кесек,
Къайсында от болгъанын.

Кёзде ышан болса да,
Кёлде мурат джашырын.
Ах, алай айыралсам
Адамланы асылы...

БАШЧЫ

Турна кычырыкъ тауланы
Къозгъайд, тауушдан толтуруб,
Сангсытады къулакъланы,—
Къарайма къайгъылы болуб.

Джабалакъ къар джаугъан кибик,
Къатышыб уча, чарс эте,
Тебрейле ала тизилиб,
Къанат тюклерин тас эте.

Джайылыб, джыйылыб, учуб,
Къаугъа сала рахат кёкге,
Турна башчыны тауушу
Джыяд аланы бир джибге.

Турна сюрююню кёлтюрюб,
Къыйынд тизиу ючгюл сафха.
Джол тыйгъычладан ётдюрюб,
Тынч тюлд элтиу джылы джуртха.

Турна башчы кетди болгъан
Сюрюююн ызындан тизиб.
Къарайма аны ызындан,
Анга терен сагъыш этиб.

Аны аллында къар ауушла,
Къара булутла сакълайдыла.
Къаялада джыртхыч къушла
Бурунларын таблайдыла.

Къалай билир башчы турна,
Къыбламасыз, барыр джолун?
Къалайды деб хауа, дунья
Джангыз джюрегине сорур.

Поэтни иши, турна башчы,
Сени джазыуунга ушайды.
Ол себебден, джюреги ачыб,
Сени ызынгдан къарайды.

МОСКВАЧЫ ШОХУМА

Базиланы Ахиягъа

Биз, бир терек бачханы тереклери,
Тамырларыбыз бир джерде ёсгенле.
Шохум, ол тереклени ёзеклери
Талай джылны бир сютню ичгенле.

Сени бутакъларынг кёбдю джер-джерде.
Джашнагъанынга кёлден къууанама.
Сени чомарт, татлы кёгетлерингден
Мен да келиб юлюшюмю алама.

Мен ол юлюшню хурджуннга салмам,
Билим урлукъдан мен этерме тигим,
Чачарма джер-джерге, кесимде къоймам,
Себиб, алыр ючюн дагъыда битим.

Керекли терек болмакълыкъ тынч болмаз.
Чырпыны юзме, джай тамырын, джашнат.
Сени байлыгъынг кем болуб азаймаз,
Энтда джангы джетек, бутакъ да узат.

Тау этекден узакъ джерде танышдыкъ
Биз, тауушлукъ Москва шахарда тюбёб.
Къышхы кюнде сен болгъан кибиб ышыкъ,
Болурма мен да сеннге къарнаш, билек.

ОЮМ

Туугъан уягъа суймеклик джиб
Тартады узакъ джуртладан;
Джазгъы къанатлыла тизилюб
Ауб келелле сыртладан.

Ненча тенгизни башларындан,
Ненча суудан, таудан ётюрб,
Туугъан джерлеге учунгандан,
Ёшюнлерин садакъ этиб.

Джанларын къанатха салгъанлай,
Ала келелле ашыгъыб,
Кёклеге джаяла тартханлай.
Къарайма алларына чыгъыб.

Чакъырад турнаны мийиклик,
Таза кёклени къатлары.
Туугъан уялагъа суймеклик
Тартад джаз къанатлыланы.

Мен аланы келгенлерине
Былай айтама ойланыб:
Адам да алайды джерине,
Суймеклик бла байланыб.

Сюймеклик — хаман да учууду,
Джерге, муратха айланыб.
Ол ёмюрлюкге чакъырыуду,
Тохтусуз турлукъду барыб.

А Н А

«Ана» деген сѣнгмей джаннган
Джарыкъ болады джанынга,
Не сууукъ кюнде да андан
Джылыу урады санынга.

Ана кѣлю мыдах болса,
Джел да ачы, кюн да мутхуз.
«Ана» деген сѣз айтылса,
Чыкыгъанча эртден джулдуз.

Анама айтсам сѣзюмю,
Ауурлукъ тюшед сыртымдан.
Хаман кѣлтюрюб кѣлюмю,
Учундурады джангыдан.

Ишинг иги тутушмаса,
«Анам» десенг, орнун табад.
Аны джюрегин кыйнаса,
Бала артда эрнин къабад.

Эсге тюшсе бир алада
Мен анамы кыйнагъаным,
Мени джарыкъ дунияда
Келмей къалады джашарым.

Бетиндеги джыйырыкъларын
Тюзетирге болса амал,
Джюрегими тамырларын
Эзиб, этер эдим дарман.

Башында хар бир акъ тюгюн,
Болса эб, къоратыр эдим:
Дунияны мюлкюн бериб,
Акъ чачын къаралтыр эдим.

Хар кюн сайын сёз орнуна
Джыр бла назму айтыб турсам,
Ол да тёлеу болмаз санга,
Азлыкъ этер санга, анам!

Кёзден кетсем, мени джокълаб,
Джюреги къайгыдан толгъан,
Хар аджалдан мени сакълаб,
Кесини артына къойгъан.

Джюрюдюм мен джер юсюнде
Узакъ джуртлада, ой анам,
Джокъду дуня джюзюнде
Меннге сенден джууукъ адам.

Экибиз бирге болгъан кюн
Эм уллу байрамды меннге.
Сени кёлюнге джетер ючюн
Не этейим, анам, сеннге?..

Элге джазылган письмо

Къар джауады, акъ тюгюн
Титиб джерни юсюне.
Артыкъ да бек быллай кюн
Сен тюшесе эсеме.

Таурухдача, узакъда
Эски элде сен къалыб,
Джангыз ана тыбырда,
Өтчугъунгу тамызыб.

Джашым мени унутханд,
Деб, кёлюнго къыйнама.
Хар кюнде санга барган
Муратны чархындама.

Къалайды, джаным-анам,
Бююнлюкде саулугъунг?
Джылытамыд сени азган
Имбашынгы джаулугъунг?

Сизде да былай къармыды,
Тегерекни акълаган?
Тамызыгъынг бармыды
Отджагангы къыздырган?

Сен сюесе чакъгъанын
Юй бачхангы джаз ала,
Нартюхню баш къусханын,
Есгенин сютден тола.

Ах, заман, заман, заман!
Босагъада темир нал.
Сеннге джетмесин заран,
Анам, хатадан сакълан.

Тамырларына таянган
Терек кибик, сен анда
Джашайса, элде къалгъан
Тукъумну арасында.

Шахар джашау сеннге кем, —
Тюнюнг, тюшюнг туугъан эл,
Шахаргъа кел, анам, кел,
Шахаргъа салырса кёл.

Меннге тынч тюлдю, ийнан,
Сени бла айырылыу:
Джашынга къыйынд, анам,
Эл джашаугъа къайытыу.

Бюгюн да, кесим бармай,
Письмо джазгъанымы кеч.
Къарт башынгы къыйнамай,
Анам, кел, шахаргъа кёч.

К Ъ О Б А Н

Къобан таркъаяд, деб алай эштдим,
Анга кыйналыб, мен сагъыш этдим.
Джаратылгъанлы бери Къарачай,
Ким джарагъанды, сенича, алай?

Туугъан кюнюнде сабийин джуугъан,
Ана сют бла къаннга къошулгъан,
Сусаб болгъанны сусабын къандыргъан,
Ауругъанына джан дарман болгъан.

Къарлы таулада джылтыраб туугъан,
Ариу кызланы бетлерин джуугъан,
Сабан ызлагъа джашил къан къуйгъан,
Ёзенде, тюзде да тирмен чарх бургъан.

Ненча джерлеге тигим юлешген,
Кече, кюн демей, ишлеб кюрешген,
Джерин джюрекге багъалы этген,
Кенгнге кетгенге сууун кюсетген.

Ненча факъырны азыгъы болгъан,
Ненча инсанны тансыгъын алгъан,
Тау этеклеге джашау келтирген,
Сен туююлмюсе ёхтем ёсдюрген?

Къууанч тойлагъа сыра къайнатхан,
Маркъа къозулай, толкъун ойнатхан,
Кёклюгю бла кёзню къаматхан,
Кёб джашасанг да, къарт болмай тургъан.

Сенден уланынг уртлам этген кюн
Суу ташынгы да кемсиз суйгенди.
Душман джагъангы теблемез ючюн,
Хар бир шоркъанга къан тёленгенди.

Энди тууарыкъ бир ненча тёлю,
Сени ызынгы суусузлай кёрюб,
Толкъунларынгы эмчеклеринден
Ичмей къалырма, таркъая эсенг?

О эмчек анам, джырчы Къобаным,
Табигъат бла манга буюрулгъан,
Тынчмыд балагъа джуккасыз къалгъан,
Ичир меннге кёк шоркъаларынгдан.

Татыуу бла суу джетмез сууунга.
Шоркъаларынгда чыпчыкъ джуууна,
Юсюнгде рахат тангла атсынла,
Бойнунгда сабан ызла чакъсынла.

Эй, къарт тау, чомарт акка Минги Тау,
Санга айланыб, тилейме, табу,
Этме бюгюн да къызгъанчылыкъ сылтау,
Эрит бузунгу, толма къой сууну.

Ёзенлерингде терек салайым,—
Къулакъ сууланы санга къошайым,
Джагъаларында урлукъ атайым,
Таркъайма, Къобан, къурман болайым.

Кёк булутладан джауум тилейим,
Сюймеклигим бла къар эртейим,
Таркъайма, джаным, не да этейим.
Сен къуругъан кюн мен да ёлейим.

ЕМЮРЛЮК ОТ

*Кавказ ауушланы
кѳоруулагъанлагъа атайма*

Кѳойчу сюрюу кютеди тау джайлыкълада.
Емюрлюк буз ачылгъанды, къарла эриб.
Бир къарантха кѳрюнеди бугъойлада,
Кѳекден тюшген къушха ушаш, къанат кериб.

Кѳойчу анга джууукълашса, кѳрюб кѳояд:
Миялача, буз кубеде солдат джатад!
Пилоткада беш мюйюшлю джулдуз джанад,
Къар къучакълай, джатыб турад совет солдат.

Кѳойчу аны хурджунун тинтиб, къармайд,
Ол джигитни ким болгъанын билир ючюн.
Отузджыллыкъ суратдан а летчик къарайд:
Къашы джая, кѳзю джана — бир илячин!

Ол джакълагъанд тау тѳппени къанлы джаудан,
Джаш джашауун джурту ючюн аямайын,
Отуз джылны постда тургъанд джигит улан,
Анга алкъын уруш кюнле бошалмайын.

...Ёмюрлюк от джанад кърнаш кьабырлада,
Джарыкъ бере, нюр джанады, чырт джукъланмайд.
Кече, кюн да от тили бла джаласа да,
Энди аны буз джюрегин эриталмайд.

Ёмюрлюк от — джашау белги — кёлге асыу,
Джукъланмазлыкъ тыбыр отча джылтырайды.
Къайда эсе да аскерчини кьарт анасы:
«Илячиним нек келмейди?» — деб джылайды.

НАСЫБНЫ КЪАНАТЛЫСЫ

Эсимдед, эсимдед айтханы
Сабийликде мен ауругъан кюн,
Атам мени ауругъанымы
Булутларын къоратыр ючюн.

Ол кертиси бар таурух эди,
Ауруууму алыб джубатхан,
Бир сейирлик джерлеге элтиб,
Мени аз ангымы уятхан.

Тогъуз уллу тауну артында
Джолоучу болуб тюбей эдик,
Биз кёксюл тенгизни къатында
Акъ къанатлыны излей эдик.

Ол айтханнга кёре, къанатлы
Насыб тенгизде туугъан эди.
Меннге керекли дарманны аты
Къанатына джазылгъан эди.

Къанатында джазыуу болгъан
Насыб къанатлыны тутуугъа.
Ау эшеек чилле халыдан,
Мен киргинчи рахат джукъугъа.

Ётдю сабийлик, сагъыш, оюм,
Толкъунла ётгенча тенгизде.
Кетди атам да бизге кёюб
Ашхы ишлерин джер юсюнде.

Дарман изледим, болуб атлы,
Атам ауругъан сагъатында.
Аллыма чыкъса... Ол къанатлы
Джан дарман бла къанатында.

— Къайдады, — дедим мен атама, —
Ол сен айтыучу акъ къанатлы?
— Джанынги керексиз къыйнама,
Бошуна джерлеме сен атны!

Хар бир адамны, — деди атам, —
Насыб къанатлысы болады.
Меники учханды, джокъду мадар.
Энди джашау сизге къалады.

Муну магъанасын сен артдан,
Джашай барсанг, биле барырса.
Насыб къанатлыны сен тутсанг,
Мени да ол кюн сагъынырса.

...Джылла баралла, къанат къагъа,
Башыбызгъа акъ тюк тюшюрюб.
Къалай кеч береме мен багъа,
Атамы сёзюне тюшюнюб!

Кесини сейирлик муратын
Ол, къара танымагъан алим,
Излегенд насыбны сыфатын,
Акъ къанатла, джазыула салыб.

Бюгюн рахат ракета, садакъ
Атханча, учса кёкге тартыб,
Къарайма, джазыуу бла къанатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

Кёксюл тенгизни арасында
Кеме кёрсем, байракъны тагъыб,
Къарайма, джазыуу бла къанатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

Барыб кёрсем сабанны сыртда
Баш къусханын, чыммакъ чагъыб,
Къарайма, джазыуу бла къанатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

Тепсеу барса бармакъ учунда,
Этеклерин джелге хорлатыб,
Къарайма, джазыуу бла къанатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

Макъам акъса, шоркъача тауда,
Джылы тийсе джюрекге татыб.
Къарайма, джазыуу бла къанатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

Суйгенле тюбеселе ашхамда,
Джулдузну тюбюнде ышарыб,
Къарайма, джазыуу бла къатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

Тюзлени, тауланы башында
Кюнню чыкъгъанына танг атыб,
Къарайма, джазыуу бла къанатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

Мен, китабны бетлерин ачыб,
Джазыуну кёрсем къагъытында,
Къарайма, джазыуу бла къанатында
Насыб къанатлыгъа ушатыб.

АКЪ БУЛУТ

Кёкде джюзеди акъ булут,—
Кёкге ариу, кёлге асыу.
Андан этебиз ашхы умут:
Бети джумушакъ, джарашыу.

Бир тенгим кёргюздю кесин,
Ол ненча мисхал тартханын:
Акъ булутну кёлеккеси
Кеч билдим къара болгъанын.

ТЁРТТИЗГИНЛЕ

* * *

Джангыз тамчы болмаз къобан,
Джангыз толкъун тенгиз болмаз.
Джерде, сууда джангыз сенсе, ийнан,
Мен излеген накъутналмаз.

* * *

Къумурсха тебе тау болмаз,
Къозгъай турсанг, джара сау болмаз,
Чырпы чакъмай, ёсmez чегет.
Бишсе, кеси тюшер кёгет.

* * *

Тынгы табмай, тенгиз тебед,
Кёлюндегин тюзге төгед.
Джыя-джыя турса джюрек,
Адамда да алайд адет.

* * *

Джерден мийик болмаса,
Ол тебе, тау да болмаз.
Джюрек джюрекни суймесе,
Суймеклик джара сау болмаз.

* * *

Кёкден тюшген джулдузса, деб,
Джылытыргъа къол узатдым.
Гокка ханс джоппуса, деб,
Чыгъананы къучакъладым.

* * *

Джая болмаса,
Садакъ тартылмаз,
Кебге салмасанг,
Окъ да атылмаз.

* * *

Къанат къагъылмаса,
Къанатлы учалмайды.
Джюрек къабынмаса,
Кёз да джанмайды.

* * *

Джюрек къыйналмаса,
Кёзден джаш чыкъмаз.
Суу ташны суу ташха
Урсанг, от чакъмаз.

* * *

Хар темир да
Чакъкъыч тюлдю.
Хар тогъай да
Джанкъылыч тюлдю.

ДЖАШАУНУ БОРЧУ

Джашау — чабышхан толкьунду,—
Бир кёлтюрюр, бир чёкдюрюр,
Алай а чайкългъанына
Керекди тезерге ётгюр.

Сюеем болургъа толкьун,
Джашаугъа кьуллукъ этген:
Сыртында къаура, чёб тьююл,
Кеме неда къайыкъ элтген.

Аман тюлдю болуу толкьун,
Башында джулдузла джылтырагъан,
Сюеем болургъа толкьун,
Кеси накьутналмаз джыйгъан.

Толкьун — тенгизни джюреги,
Тохтамай ургъан эм тебген,
Сюеем болургъа толкьун,
Тюзню бешигин тебретген.

Толкьун болмайды ёмюрлюк.
Менде да барды бир мурат:
Ёлгюнчю, тенгиз толкьунча,
Башхагъа къарыу кьошаргъад.

ДЖАНКЪЫЛЫЧДАН ЧЫНГАУ

*Биринчи космонавт тиширыу
Валентина Терешковагза*

Кёб ёмюрню мени къарлы тауларымда
Эркинликсиз, зорлукъ джашау чырмау болуб,
Тиширыула, джахилликни ауларындан
Чыгъалмайын, джашагъанла армау болуб.

«Тиширыуну чачы узун, акъылы къысха»,—
Дегендиле шериятны джакълагъанла.
Тыбыр кириу чеги болуб, тиширыула,
Отну ышырыб, джукълатмайын сакълагъалла.

Эркиши бла тенг болуб, сюрюу кютгенд,
Эркиши бла сабан сюргенд, оракъ оргъанд,
Бир суйсе уа, майрышмайын, терен суйгенд,
Къуугъун кюнде, эркишича, сауут такъгъанд.

Аны ючюн аталгъалла юй бийче деб,
Кёгюрчюн бла, къарылгъач бла тенглешидире.
Къанатлары кесилгенча, уча тебреб,
Учалмайын къалгъандыла ненча кере.

Андан сора келгендиле бу оюмгъа:
«Тиширыу эркишини къанатыд»,— деб,

Бурунгула салгъандыла джомакълагъа:
«Суу анасы тенгизлени аллахыд»,— деб,

Закий халкъым тиширыугъа ийнаннганды,
Дагъыда айтханд бир джомакъда кёлю бла:
«Тиширыу а эркиши да болаллыкъды,
Секиргенлей джанкъылычны юсю бла...»

Тау джомакъны ашхы муратын толтургъан
Сейир заман келди бизни Джуртубузгъа:
Джанкъылычны юсю бла биринчи учхан,
Минг бюсюреу россиячы джигит къызгъа!

О тиширыу, уллуд сени къудуретинг!
Тыбыр кириуюнден атлаб тышына,
Джанкъылычны тогъайындан чынгаб ётюб,
Адамны да джыйдынг огъур къучагъынга.

ГОНАЧКИР

*Азербайджан тснгиме
Имамверди Гамидовха*

Багъалы къонакъ, къайдан келдинг, сау кел!
Мен тургъан джерге келдинг сен, скойюне.
Юйюмю эшигине атлачы таукел,
Къонакъ, ач да кир, киргенча юйюнге.

Юйюнге келгенча кел, тартынма сен,
Мен чакъырырма, сый бериб, тёрюме.
Шохлукъну джолу болсун джарыкъ эм кенг!
Къонакъ, ач да кир, киргенча юйюнге,

Гоначкир тала болсун санга арбаз,
Санланы ойнат, къууанч сал кёлюнге.
Биз туугъан ёзен сеннге да тар болмаз,
Къонакъ, ач да кир, киргенча юйюнге.

Сен ёсген джуртда тыбыр ташла кибик,
Суу ызда ташла алай кёрюнсюпле.
Джабылмаз сеннге бизни къабакъ эшик:
Къонакъ, ач да кир, киргенча юйюнге.

Айт сабыр хапар, отха да джылына,
Джашауну керти борчларындан меннге.

Сен джангы макъам берирсе джырыма:
Къонакъ, ач да кир, киргенча юйюнге.

Тау башда ариу гокка хансны юзюб,
Узата сеннге,— шагъатды бу ингир,—
Энтда айтама бу огъурлу сёзню:
Къонакъ, ач да кир, Гоначкир, Гоначкир!

ДЖЮРЮШ

(Тенгиме)

Биз тенгликни боюнсхасын кёлтюрдюк
Джай чилледе, кыш боранда, джауумда,
Ауушланы тарларындан ётдюрдюк
Туугъан джуртну тауларыны джолунда.

Биз айландыкъ тюз сыртланы, ёзенни,
Джюреклени учундуруу алгъанлай,
Ёзенгиме тие сени ёзенгинг,
Хора атла таукел джюрюш салгъанлай.

Бара-бара, джол юсюнде нал табдыкъ,
Ол насыбны, огъурлукъну ышаны.
— Босагъанга ур,— деб манга узатдынг,
Ашалгъан нал, кюмюшюча джангы айны.

Таб, кюмюш ай кёкден тюшсе кёолунга,
Энчи этиб кёоймазынгы билеме.
Мен да, шохум, хамап сени джолунга
Кюнню джарыкъ тиеригин сюеме.

Айтчы меннге, кёкде учхан къанатлы,
Темир налны сакълаб тургъан табигъат!
Бюгюн къайда суу ичеди ол атлы?
Кимни элтед сыртында ол хора ат?

Ким мингенди: сабанчы не сюрюучю?
Бу джол бла аскерчими озгъанды?
Ким эсе да тау джоллада джюрюучю,
Ол джашауну джолоучусу болгъанды.

Къарайма да, нал юсюнде сызлада
Ол адеж ат болмагъанын сеземе.
Сен да, дженгил джол излемей джашауда,
Джюк кёлтюрюб баргъанынгы билеме.

Огъур налны алыб келиб мен юйге,
Тыбырымда босагъагъа урама.
Бир джазыуну буюргъанын экиге
Сени бла юлешгенлей турама.

ТАУ ШАХАРЫМ

(Д ж ы р)

Тау этекге, кѳуш кѳоннганча,
Уя салгѳанса,
Тау шахарым, кенг талагѳа
Кѳанат джайгѳанса.

Ашхы джыргѳа тѳыйншлыды
Сени хапарынг,
Джарыкѳ танг бла бирге уян,
Туугѳан шахарым.

Эки сууунг, билеклеча,
Кѳаты кѳучакѳлаб,
Мени тышына иймейле,
Джылы ийнакѳлаб.

Сюймекликге сюймеклик бла
Джууаб этерме:
Джолгѳа чыкѳсам, тюрсюнюнгю
Алыб кетерме.

Шоркѳаланы джыры бла
Сен тюбей манга,
Тауларынгы сынджыры бла
Байландым санга.

Багъалыды хар бир ташынг,
Хар бир бусагъынг,
Тауусулмаз сени бла
Мени ушагъым.

Эки сууунг, билеклеча,
Къаты къучакълаб,
Мени тышына иймейле,
Джылы ийнакълаб.

ИШЧИ ЭРТДЕН

Танг айтдырад барама деб
Кюн таякъланы учу бла.
Кёк джарыгъын этегинден
Къуяд, алыб ууучу бла.

«Салам, ишчи эртденлик»,—
Деб чыгъама мен аллынга.
Джангы ашхылыкъ, игилик
Излейме хар атламынга.

Огъур бла башла ишинги:
Къурч моторла от алсынла.
Тюйюб гюрбеджи тёшюнгю,
Чёгючле джилтин чачсынла.

Къаладжюкню ал бычагъы
Болмасам да, экинчиге
Барлыкъма, хазырды къучагъым,
Къолум, ишчи эртден, сеннге.

Джарыкъ мурат ойнай кёлде,
Мен да, джёнгер болуб сеннге,
Къууанама эртденнгиде,
Кирсем ишчи тизгининге.

Джангы ашхылыкъ, игилик
Излейме хар атламынга.
Салам, ишчи эртденлик,
Алтын урлукъ сабанынга!

Т А У Л А Д А

Аяз кѡагѡа гамаша,
Джандан юлюш этерча.
Кюн тюшеди алаша,
Аркъан атсанг, джетерча.

Бу сейирлик джуртлада
Нени суйгюн айырыб?
Кѡой сюрюуле сыртлада,
Таш салгѡанча, джайылыб.

Кѡар таулары башлары
Шекер кибик агѡара,
Бѡгек, джигит джашланы
Тау мийикле чакѡыра.

Ингир ала, танг ала,
Кюнню кѡзю ийнакѡлай,
Кѡошдан толуб талала,
Сюрюучюле мал санай.

Кѡанатлыла джырлайла,
Джыр тауушдан толтуруб,
Сенгкилчекде ойнайла,
Бутакѡлада олтуруб.

— Чыпчыкъ, булбул — бары къл
Болсун меннге таулада,—
Деб, кёлде сакъ кълараул —
Кълуш учады хаада.

Ёзенледе, кълулакълда,
Неда ёрлеб ауушну,
Эшитгенлей узакълдан
Мотор улугълан тауушну,

Тау иеси джугълутур,
Чыгълыб кълая башына:
— Кълайдан келед бу дауур? —
Деб къларайды джуртуна.

ЧАЛКЪЫЧЫЛА

Кюмюш кибик, эртденги чыкъ
Джылтырайды, джанарча.
Танг атханды, кёк да ачыкъ,
Джулдузланы санарча.

Чалкъычыла, чалкъычыла,
Чалкъы ызгъа барайыкъ.
Дырын джыя, чалкъы чала,
Джерден саугъа алайыкъ.

Биз чыгъайыкъ тикли сыртха,
Турналача тизилиб,
Урунайыкъ Ата джуртха,
Бир юйюрча биригиб.

Къуш къонмазча, джити болсун
Гебенлени башлары.
Муратлары дженгил толсун
Ишни дженгиген джашланы.

КЪОЙ КЪЫРКЪЫУДА

Джай чилледе биченликде
Джырлагъан кибик каскала,
Къыркъыу пунктда эртденликде
Джююлдейле къой къыптыла.

Къойланы байлайла сермеб,
Тешерге джылы тонларын.
Къойла уа, аджал келди деб,
Чакъыралла къозуларын.

Алай а тешилиб байлау,
Тюзете талгъан санларын,
Джангыдан къайтханча джашау,
Ийнакълайла балаларын.

Булутла кибик, къаланыб,
Ёседиле джюн къалаула.
Джабалла къыпты джырланы
Къой эм къозу мангыраула.

БАШЛЫКЪ

Къанат къагъады агъара,
Бурунгу башлыкъ, чилле чох.
Юч кере бардым базаргъа,
Ёнге башлыкъ сатыучу джокъ.

— Модада туюкдю,— деди
Джюн сатыучу бир къатын.
Меннге алай ачыу тийди!
Нек сормадым аны атын?

Аны таймай къысарыкъча
Мен хар кюн сайын башыма,
Аны бла къайытырыкъча
Мени джашлыгъым ызына...

Сагъыш этеме къыйналыб,
Мен джан-джаныма къарайма.
Мен, эски заманда къалыб,
Эскиликними къозгъайма?

Хо, эслетмей чабыб джашлыкъ,
Джел ургъанча, дженгил ётдю.
Алай а сыйлы тау башлыкъ
Не ючюн эм къайры кетди?

Таулада джауум джаумаймыд,
Джел урмаймыд сыртлада?
Таулу кьой сюрюу джаймаймыд
Бизни бурунгу джуртлада?

Неда бизни таулу кьызла
Тау адетни скоймеймилле?
Джумушакъ тиширыу кьолла
Чилле тьюме тьюмеймилле?

Модамыды кьысха этген
Тау башлыкъны кьанатларын?
Кьойгъанмылла кьызла чепкен
Эмда окъа сокъгъанларын?

Башлыкъ — эрни баш кийими,
Джауумда, кьарда сакълагъан,
Кьойчуну эм аскерчини
Сууукъ кюнледе джылытхан,

Ол башлыкъ бла кёб атханла
Сабан ызлада терлерин.
Бушуу кюнледе тартхалла
Къара башлыкъ бла беллерин.

Ол керек болады эрге,
Джолоучу болса узакъгъа,
Парус керекча джюзерге
Тенгизге чыкъгъан кьайыкъгъа.

Тауладан ургъан акъ джелча,
Сени бла тутдукъ къарнашлыкъ.
Акъ булутдан этилгенча,
Ах, акъ къанатлы тау башлыкъ.

Ийнанмайма, къоянкъуйрукъ
Модагъа ол бой салыр деб.
Джашау анга берген къуллукъ
Тозар, дженгил бошалыр деб.

Билеме, ол кёб модагъа
Бой салмагъан башлыкъды.
Ол, тау баш кибик, агъара,
Кёб ёмюрлени барлыкъды...

Барлыкъды ол, тирмен ташла
Бурулмайын тохтагъынчы,
Халы этген урчукъ башла
Музейлеге атылгъынчы.

Заманланы ауушундан
Ётген къанатлы тау башлыкъ!
Акъ къушча, эки къанатынгдан
Манга да къол къагъад джашлыкъ.

Мен сизни бошму терследим?
Терс эсем, мени кечигиз,
Джигер таулу эгечлерим,
Джамчы, башлыкъ да этигиз!

КЪОШДА ИНГИР

Тау артына кюн кетди
Алтын таягъын сюйрей,
Ёзенни салкъын этди,
Чатха джарыгъын иймей.

Сюрюучю да, чум таягъын
Тюз имбашына салыб,
Мал ызындан акъырын
Энеди сыртдан арыб.

Ийнеклени аллына
Саууучула чыгъалла.
Шоркъалатыб аладан
Джылы сютле агъалла.

Джарлылыкъны тындырыб,
Къошха бары джыйылад,
Хахай таууш джукъланыб,
Шош болады стауат.

Юлле тартханча, оджакъ
Кёкге тартады тютюн.
Терезеден атад чыракъ
Тышына алтын джилтин.

Тау башында джарты ай,
Гырджын киби кёрюнюб,
Тюшерча, ит чабханлай,
Кюрешеди ит юрюб.

Окъа халыча, созулуб,
Учхан джулдуз келеди,
Къая джитилени джарытыб,
Ол тау артына тюшеди.

Сюрюучю кириб келед,
Таягъын къошха тирей.
Тау артына кюн кетед,
Алтын таягъын сюррей.

Ючаякъ кишен салынган
Атча, къалыб чирикде,
Юч акъ къайын узакъдан
Кёрюнелле мийикден.

АНА СЕЗИМ

(Къатылыкъ)

Бир огъурлу ырахат танг атды,
Джарыгъын тегюб таулагъа.
Ана кьой да эгиз кьозу табды
Кесине кыйын саугъагъа.

Тили бла джалады, мангыраб,
Джангы туугъан кьозуларын,
Джылы уузун берди, ийнакълаб,
Тюбюне джыйыб балаларын.

Къара керпе тончукълары,
Кьозула сукъланчелле кезге.
Къууанаед аналары, къалай
Ариудула деб эгизле.

Къойну иеси да къууанды кьою
Эгиз кьозу табханына,
Алай а башхаед аны ою:
Ол иеед малларына.

Табигъат джаратхан ариулукъ —
Эгизле тюлелле къайгъысы:
Аны келюн алгъан зат — бухар,
Бухар теричиклени багъасы.

Узакъ бармады кьойну кьууанчы.
Ючюсюн да базаргъа тартыб,
Джылай тургъанлай джазыкъ анасы,
Къозуларын ийди сатыб.

Арыкъ кьойну аякъларын байлаб,
Къайтарыб элтди арбазына.
Суу ичмеди, чёб юзмеди ана,—
Кюйгенден балаларына.

Талай кюнден кьой тас болду баудан.
Иеси ызын излей чабды.
Базарда балалары сатылгъан
Клетканы ичинде табды.

Ол темир клетканы ичинде
Ийисгеб, къозуларын чакъыраед,
Табмай, базар болмагъан кюнде
Кеси кьоду кычыраед.

Ана сезимни уллуду кючю,
Джанын берликди балагъа:
Ол, къозуларын табар ючюн,
Кесин атханд темир аугъа.

ТАЙЧЫКЪ

Биз шахардан тау джайлыкъгъа чыгъабыз,
Совхоз малла тургъан Муху башына,
Атла бла гелеу хансны джырабыз,
Эртденбла къойчулагъа ашыгъа.

Чагъалмайды кюнню алтын таягъы,
Джюнча, джерге бауур берген тубанны.
Тау ёзенни башын, къолун, аягъын
Джабад аны джабагъысы джолланы.

Бир тешелед, акъ мамукъча, титилиб,
Неда, оджакъ тютюн кибики, ойнайды,
Бир-бирде уа билезикле ийириб,
Къолунгу да, кёзюнгю да байлайды.

Ызыбыздан келе тургъан гитче тай,
Аджашдырыб, кёк байталны излейди:
Бойнундагъы къонгурауу зынгырдай,
Тегерекге къуугъун этиб кишнейди.

Тау этекде бу тайчыкъны кишнеую
Къозгъайд мени джюрегими къылларын:

Дженгил болад санда къанны ишлеую,
Эсге тюшюб узакъ сабий джылларым.

— О теличик, бу бош чарсды — тубан чарс,
Къайгъы этмей, гелеу хансда ойнай кел,
Джел ургъанлай, кюн къакъгъанлай, болур тас,
Башха сагъыш, башха акъыл ойлай кел.

Бу аджашыу тынч кёзбауду, къарачы,
Сескелениб кишнеме да джет бери.
Ёсе келсенг, айырырса арасын:
Тубан чарс бла тютюн чарсны чеклерин.

Мычымайын тёбентин джел ургъанлай,
Тубан кетди аууш таба къууулуб.
Тору тайчыкъ да джарыб, кюн туугъанлай,
Чыкъды чарсдан, сары алтынча, созулуб.

— Тар ёзенден башха джерге чыкъмагъан,
Къатыма кел, джулдузкъашхамангылай,
Сен биреуню, биреу сени джыкъмагъан,
Тынгыла сен, о къан тору алтын тай.

Аягъына нал тиймеген кийикчик,
Не билесе келлик джазыу айладан?
Башынгы сал къол аязгъа, эмилик,
Санга хапар айтайым мен джашаудан.

Асыры бек ашыкъма сен чабаргъа,
Джел этдире джалынг, кекел чачларынг.
Джашау бютеу чарсды байракъ алыргъа:
Аллынгдалла чабар кыйың чарсларынг.

Аз туююлдю джашау джолну тиклери.
Къараб атла, таб бас джерни, ойлашыб.
Ашыкъма сен, къатхынчыннга джиклеринг,
Аслам джара салгъанма мен ашыгъыб.

Ат басханны джер биледи, дейдиле:
Мен да санга сынамымдан береме.
Чабар атны эр биледи, дейдиле:
Атлыгъынгы байракъ алыб кёреме.

Таугъа чыкъсам, джюрегими ишлеую
Кёрюнеди мен туугъанча жангыдан.
Бу тайчыкъны тау джайлыкъда кишнеую
Джашлыгъымы чакъырады узакъдан.

Джашлыкъ деген — чынгаб ётген тау кийик
Къаяладан, бугъойладан, къулакъдан.
Артыбызда къалыб кетед, тай кибик,
Не хатасыз тутмакъ кибик тузакъда.

Джашау алай къуралгъанды дуняда:
Кюн, тубан да тюбейдиле аралаш.
Сейирд барыу тохтамайын джашауда,
Джолукъса да аллыбызгъа къая, таш.

Сабийлигим ойнайд чөрчек халында,
Джолну джарыт, джулдуз къашханг джылтырай.
Ой алтын тай, кел биргеме таулада,
Кюмюштаууш къонгурачукъ зынгырдай.

ПУШКИНГЕ

Сен тюзлюкню ёкюлю — джагъы,
Ёлом джокъду джерде санга,
Джырларынгы джулдуз джарыгъы
Джайылады дуниягъа.

Ол туююлмюдю джерде насыб,
Адамла ючюн джаратылгъан?
Огъурлукъну урлугъун чачыб,
Джюрекледен сезим чакъдыргъан?

Уллу орус тилни океаны
Чайкъалады джырларынгда,
Эштилед джырлагъан ауазынг
Кюн чыкыгъанда, кюн батханда.

Заманланы кёпюрлерин
Ётюб келелле джырларынг.
Оза Ресей дангыл тюзлерин,
Мийик кавказ ауушларын.

Сени сейир поэзиянгдан
Джилтин, тамызыкъ алыб,
Ана тилими тыбырында
Отчукъ этдим мен, джандырыб.

Назмуларынгы нюр джарыгъы
Тюшдю джашау джолларыма,
О мени биринчи устазым!
Нюр тегесе джырларыма.

ЛЕРМОНТОВ БЛА СЕЛЕШИУ

Эресейни джырларыны джулдузу,
Тюзлени эм тауланы да джарытхан,
Тансыкълайма джюрек тилин назмунгу,
Зор дунияда эркинликге чакъыргъан.

Назмуларынгы окъугъаным сайын —
Джюрекде сениге суймеклик, тазалыкъ,
Кёз аллымда мени эки къайын,
Чайкъалгъан тенгизде агъаргъан къайыкъ.

Мен кёреме сени шохлукъ ушакъда,
Таула бла лахор эте ныгъышда,
Уудан къайтыб келе, къонакъда
Кийик уча этиб, тойда, алгъышда;

Булутсуз кюн къараб Бурмамут сыртдан,
Сен акъ Минги Тауну суратын сала,
Патчахны эгети тюшюб ызынгдан,
Сени къара дерт бла ышанга ала;

Кёклени мийиклигинде учхан къушдан
Тюк алыучу джигитлигинг къайда?
Джаралы болуб сен тахса урушда,
Къара джамчынгдан къызыл къан бара...

...Тюзлюк джел терслик боранны кьуугъанды,
Эркинлик джолгъа буруб ангынгы.
Сени джуртунгда джарыкъ кюн туугъанды,
Тауладан да мийик кёлтюрюб сыйынгы.

✓ Сен бюгюн джолгъа чыкъмайса джангыз —
Мингле, миллионла сени нёгеринг.

✓ Джулдуз бла джарыкъ сёлешеди джулдуз —
Ёмюрлюк ишле сени джёнгеринг.

Акъ къайыгъынг уллу кеме болгъанды:
«Лермонтов» деб къабыргъасында атынг.
Мийик къаяда джазыуча, къалгъанды
Джюрекледе сени джарыкъ сыфатынг.

МАЯКОВСКИЙНИ БЕШИГИ

Кирдим, башхалача, ачыб
Ол туугъан юнню эшигин,
Кёрдюм мен, къатына барыб,
Маяковскийни бешигин.

Туугъан элинде агъач бешик
Турады тыбыр къатында,
Володя, бешикден тюшюб,
Кёб ойнагъанды былайда.

Аждагъан да ёсед алда
Сабийликде тар бешикде,
Ким биледи аны артда
Не боллугъун эркин джерде!

Бешикден къолу бла тута,
Айланнганд туруб ёрге,
Айланнганча ол джашауда
Джер шарны тегерегине.

Тыбырдан башланад къадар.
Поэтни ёсдюрген тыбыр
От джылыу бергенди тууар
Ючюн революцион джыр.

Бешик джыр айтылгъан юйде
Бусагъатда — айтылгъан музей,
Джюрюдюм сейир музейде,
Поэтни ауазын излей.

Оркестрча чыгъады базыкъ,
Деу ауазы аждагъанны,
Къулагъыма келед ачыкъ
Сажна-сажна атлагъаны.

Къууан, махтал, туугъан Кавказ, —
Уллу поэтни бешиги.
Ёмюрледе да джабылмаз
Музейни тейри эшиги.

ПОЭТНИ ЮЧ ДЖЫРЫ

Орусланы Махаметни эсгере

1

Поэтни юч сүймеклиги —
Юч джыр болгъанды джазыуу.
Джан салгъанды юч джырына
Ол, юрюб джюрек тылпыуун.

Биринчи джыр — Ата джуртха
Сүймеклигини юсюнден.
Экинчи джыр — дюлдюр атны
Иесине тюзлюгюнден.

Ючюнчю джыр — аскерчини
Къурч кылычыны хакъындан,
Джити сауутну эркиши
Не кюн чыгъарад кынындан.

Джазгъан эди бу юч джырыны
Джаш поэт мамыр таулада,
Мыдых отдача, бишириб
Джюрегини джылыуунда.

Орусланы Махамет — джаш къарачайлы поэт,
«Джырла» деген назму китабы автору (1939). Аны баш
намулары Ата Джуртну, тору атны, къурч кылычны
юсюнден болгъандыла. Поэт 26 джылында Уллу Ата
джурт къазауатда ёлгенди.

Ата-ана бауурларын
Аджал алыб сабийликде,
Кеси салыб джашау джолун,
Ол ёсгенед ёксюзлюкде.

Тиширыугъа от сезимни
Сынамагъан джаш джюрегин
Джарытыб, юч чыракъ кибик,
Джанаед юч суймеклиги.

Юч суймеклик юч джыр болуб,
Учунгандан къанат кериб,
Учаелле бир уядан,
Юч илячин учхан кибик.

II

Къазауатны даурбазы
Къакъгъанында, къайгъылы кюн
Джыр бла джашауун бир этди:
Кетди Джуртун джакълар ючюн.

Поэт, джерлеб тору атны,
Таукел чыкъды уруш джолгъа,
Къурч кылычын джылтыратыб,
Шыбылача, учду джаугъа:

Эки кёзю, чолпанлача,
Джалын тютюнню джарытыб,
Джулдуз къашхалы тору аты
Турду, джырындача, къутхарыб.

Къара кече ол тахсагъа,
Батыр къушча, чыгъа эди,
Къанлы джауну, джесир этиб,
Керек хапарны ала эди.

Шоркъа этиб акъгъанд джерге,
Ненча кере джуугъанд санны
Къылычыны къабыргъасын
Тушманланы къара къаны!

Алай а бир джол сыртда
Атылгъан тобну чарсында,
Россияны кенг тюзюнде
Аскерчи джыгъылды атдан.

Ауур окъ джаранг къызарыб,
Къучагъынга алдынг джерни.
Дюлдюр атынг сени излеб,
Джерни джарад кишнегени.

Акъыллы атынг, ачы кишнеб,
Къайытыб келди къатынга.
Сени аллынгда тобукъланды,
Минчи, дегенча, сыртыма.

♦Атым, багъалы джёнгерим,
Сен меннге джылаб кишнеме:
Джырымда айтхан сёзюме
Мен керти болуб ёлеме.

Уруш бошалыб, къайтсанг
Мени джиберген таулагъа,
Айтырса: «Бютеу ёлмейме:
Джырым къалады саулагъа».

III

Юч джыры болду юч тюзлюк,
Юч джулдуз, джюрек джарытхан.
Ёлмейд джигит, аууз сёзюн
Къылыч аууз бла джакълагъан.

Поэтни юч суймеклиги,
Дуниягъа къанат кериб,
Учадыла, эркин кёкде
Юч илячин учхан кибик.

Мен, кёб кере эштиб тургъан
Сени сабыр ауазынгы,
Бюгюн эштеме бир джигит
Джазыу болгъан юч джырынгы.

Сен джукълагъан рахат тюзден,
Сагъайта инсан джюреклени,
Кавказ таулагъа келеди
Тору атынгы кишнегени.

Фахму тебе топракъ дуппур
Болурму — келмейд ийнанырым.
Меннге юч томлукъча кёрюнед
Джазылмай къалгъан джырларынг.

Салайыкъ сынташ поэтге:
Ташда атлыны суратын,
Салайыкъ, тейри кылышча,
Аскерчини къурч кылычын.

Сагъынайыкъ, унутмайыкъ,
Сый берейик биз, табына,
Джап-джашлай ёлген поэтни
Ёлюмсюзлюк китабына.

ДЖЫРЧЫ ТЕНГИМЕ

Хубийланы Магометге

Тыялмагъанд джырны сынджыр,
Темир бугъоу, патчах, тюръме.
Ёмюрюнгю къучакълаб, джыр
Барсын, джуртха джарыкъ себе.

Тот болмасын, балаууз джакъ
Къобузунгу къылларына.
Сюеме мен, сюеди халкъ
Тынгыларгъа джырларынга.

Аяма сен аууз джелни,
Джаша джырны дуньясында,
✓ Аула джерни, кёлтюр кёлню
Джырны сейир къанатында.

Джырынгы джетед къулачы
Къарчадан башлаб Байроннга:
Джырынгы джюрек къууанчы
Ушайды керти байрамгъа.

Джыр тёбеден джырны тёге,
Джюреклени джыр бла чапыр.

Кюн таякъча, джылыу бере,
Игиликге таукел чакъыр.

✓ 1
Сенден эштдим мен джюз джырны,
Толкъунунда мени элте.
Джырла, тенгим, сен джюз джылны:
Джыр ёмюрню узакъ этед.

Мени къаядан атаса
Сен заукъну тенгизине.
Сора андан чыгъараса
Сен насыбны мийигине.

Тауладан аууб келеди
Сени ауазынг къулагъыма,
Акъ булутладан тюшеди
Джюрегими тамырына.

Макъамынг мекам болады,
Фатарсыз къалсакъ джашаргъа.
Сёзлеринг балхам болады
Джюрек джараны багъаргъа.

Бармакъ учларынг ойнайла
Джая къобузну бойнунда.
Ненча ичсем да, тоймайма
Джырынгы шербет сууундан.

Къолларынг тухтой тюелле
Джая къобузну кылында.
Джюрекле байрам этелле
Сен джыр джырлагъан заманда...

ТАТАРСТАН

Ахунов Гарифге

Акъ сакъаллы къар тауладан
Сюймеклик бла келдим санга,
Туугъан халкъымы атындан
Алгъыш айта Татарстаннга.

Келдим санга мен, джол салыб,
Къарнашлыкъны къадарында,
Келдим санга, джюрек тартыб,
Мен шохлукъну къанатында.

Келдим, Къобан эгечинден
Салам бере шош Волгагъа,
Аны бойнунда къач кюнде
Сабан ишледе болургъа.

Топракъдан шекер джыйгъан
Сени урунганларынга,
Сюзюб джерни къара къанын,
Чыракъ отха бургъанлагъа.

Къарайма, къарайма санга —
Тоймайла мени кёзлерим:

Къууанчды бу бары, манга,
Джыр джырла, дейди джюрегим.

Джыр айтмай къалай къояйым:
Джыр къанат тагъад кёкюрекде!
Джырлайым, шохум, джырлайым.
Мен шохларымы юйюнде.

Къошулсун мени ауазым
Уллу суугъа джан суу кибик,
Джагъангда чайка сюрюуге,
Акъ къанатлы чайка кибик.

Татарстан, къарнаш Татарстан!
Сеннге мен тансыкъ болурма.
Джерде джолланы сайласам,
Сени бла ёте турурма.

ДЖАНКЪЫЛЫЧ

Бир къауумла айтадыла
Кюнню, Айны кючю бла,
Мен сеннге алгъыш этеме
Джанкъылычны юсю бла:

Аны кибик, джарыкъ болсун,
Тенгим, сени джашау джолунг,
Аны кибик джумушакъ болсун,
Адамлагъа созгъан къолунг.

Ашхылагъа сени сёзюнг
Кёпюрлюк этсин, тынч болсун.
Душманланы аямагъан
Ётгюр кесген къылыч болсун.

Джанкъылыч нек тюз тюлдю,
Къынгырды, деб сен ойланма:
Анасын — Джерни — къучакъласа,
Алай болады, къыйналма.

Ёнге аны джаясына
Сыйынады сырт, тау, тик,
Сени уа къучагъынга —
Бютеу дунияда игилик.

САЛАМ, АБХАЗИЯ!

Ауушунуб хар джыл сайын
Кетмез джазым, ётмез джайым,
Мени чомарт кьонакьбайым,
Салам санга, Абхазия!

Тенгнге тенгча сый бериучю,
Джашха джашча тюбешиучю,
Кьартхэ джашлыкь юлешиучю,
Салам санга, Абхазия!

Хауанг дарман-дары болуб,
Тибсинг тузум-дамым болуб,
Кесинг джангы джырым болуб,
Сюйдюм сени, Абхазия!

Тауларынгда маллы джайлыкь,
Тенгизингде чабакь — байлыкь,
Сабаньингда мюрзеу байлыкь
Эркин болсун, Абхазия!

Тыбырынгда отунг джана,
Кьууанч джырынг кьанат джая,
Сен, юйюнге шохла джыя,
Джашна, кьарнаш Абхазия!

О П А Ц Х А

Опацха — абхаз хант юй.
От джанады, джилтин чацуб,
Къонуш излеген къонакыгъа
Аны эшиги ачыкъ.

Аны къабыргъалары — четен,
Ортасында джана шынкъарт,
Рахатлыкъ табады келген,
Аны тебсиси чомарт.

Тогъаймюйюз джугъутур баш
Бир мюйюшден къарайды.
Джинни, джекни эте тас,
Берекетни сакълайды.

Кюн кёз кысса ингирде,
Джарыкъ бере чырахтан,
Чагъыр эм джыр тёгюле
Къошун, адам тамакъдан.

Абхазлыла ант эте
Тыбыр бла, сынджыр бла,
Сыйлайдыла, хант эте,
Чагъыр бла, джыр бла.

Ол джыр хапар айтады
Адамлыкдан, кърнашлыкдан.
Джазыу бизни айырмасын
Бир юйюрча шохлукдан.

Сыйланганма мен кѣб къралда,
Мийик мермер тоханалада.
Ишленсенг да сен чалмандан,
Сен меннге кем тюлсе аладан.

Келирме сеннге къайтыб,
Тюз тенглени арасында,
Бауурумуну отха джылытыб,
Олтурургъа опацхада.

АЧЫКЪ КЁКЮРЕК

Кюнню адети алайды:
Болгъан хазнасын аямаз,
Гёзени, артмагъы да джокъ,
Джугъуи артына салмаз.

Къол аяздача, ачыкъды
Хар заманда кёкюреги:
Ёмюрде да чырт къарт болмаз
Кюнню алтын джюреги.

Ол себебден кюню болмайд
Тюненеги таякълары:
Джер юсюнде джашау эски,
Хар кюн сайын — ала джангы.

Хар кюнде бу чомартлыкъны
Кёре турса да кёзюбюз,
Кюнден биз дерс аламай,
Нек кетеди ёмюрюбюз?

ТЕНГИЗ

Суу анасы сенден ариу
Табхан болмаз ёмюрде.
Кюн таякъла шын туралла
Сени кёксюл кюзгюнде.

Не азчыкъ да аяз урса,
Толкъунларынг джылтыраб,
Суу сенгилчек ойнайдыла
Шоркъаларынг шуулдаб.

Кече, кюн да ёшюнюнге
Суу мынчакъла тагъаса,
Кюбюрчегингден чыгъарыб,
Чокъуракъла атаса.

Чий дарийни ёлчелейди
Сени къарынг, къулачынг,
Джагъаларынга тёгюледи,
Сыйынмайын къууанчынг.

Асыры бек суйгенден
Суймеклигинги бересе:
Сени джылы эринлеринг
Джерни уппа этеди.

Дунияны бар ийнагъын
Къучагъынга джыйгъанса.
Мени да сен толкъунунгу
Имбашына алгъанса.

Мен, тауладан келген таулу,
Джюземе эркин бойнунгда,
Чайкъалгъанча, анамы тынч
Ешигинде, къойнунда.

Сен бийчени суу къазаны
От джагъылмай бёркеди,
Кёмюклерин акъ сют кибик
Джагъасына тегеди.

Толкъунларынг — чын табакъла —
Базман кибик чайкъала.
Къанатлары чауук эте,
Учадыла чайкала.

Сени тамам кёлю ачылыб
Джаратханды табигъат.
Джер джарады ариулугъунг,
Сен — сейирлик, аламат.

Санга Къара тенгиз ат
Аталгъанд бош, джангылыч.
Керти атынг а — кёк тенгиз,
Не джайылгъан джанкъылыч!

Бир-бирледе, усунг тутса,
Бузаса кёк къанынгы,
Къайыраса сен, огъурсуз
Аслан кирик, джалынгы.

Тенгиз, къарнынг, къобуз болуб,
Бирден согъад джюз минг макъам.
Бир бушууну, бир да тойну
Мен эштеме, тынгыласам.

Керекди кёб билирге
Адам, джашай ёмюрню.
Къалай боллукъду ёлюрге,
Кёрмейин бу сейирни?!

ЧАЙКА

Сени, таза кёл ашаб,
Джаратханды табигъат.
Кесинге да тамам таб
Бир ариу ат атагъанд.

Джер, тенгиз да кьошулуб,
Оноу этген болурла,
Сени аяб, кюн, булут
Зар кёзледен кьорургъа.

Алайсыз да бир акъса,
Мен суйгенден айтама:
Чайка, чайка, сен сууда
Кесинги кёб чайкъама.

Акъ ёшюнлю, акъкъанат,
Джарыкъ ура санынгдан.
Кёк тенгизде суу сурат,
Джанынг чыгъад ариудан.

Къанатларынг керилиб,
Кёк дарийни эрнинде,
Джангы чыкъгъан ай кибик,
Агъараса кёкледе.

Бир тюшесе тенгизге,
Кюмюш сомча, джылтырай.
Бир чыгъаса мийикге,
Кёкге садакъ тартханлай.

Кёкню эни тармыды,
Нек тюшесе алаша?
Джер юсюнде бармыды
Сенден ариу, тамаша?

Чайка, чайка, ойланмай,
Аман сууда чайкъалма.
Ариулугъунг сакъланмай,
Разы болуб къалырма,

Тас болад деб къоркъама.
Оюм алсанг сёзюмден.
Заман, не эт, тайдырма
Акъ чайканы кёзюмден.

Сен, огъурлу къанатлы,
Аула джерни эм кёкню,
Кир этсенг да къанатны,
Тазалай тут джюрекни.

Кеме къайтса узакъдан,
Аны аллына барыучу,
Тенгизчиге джагъадан
Келечилик айтыучу.

ЧОКЪУРАКЪ

Юсю сыйдамды — къайракъ,
Сырты — къолан, тюбю — акъ,
Башхасы джокъ таш табакъ,
Къысха аты — чокъуракъ.

Джууукъ тутсанг къулакъгъа,
Тенгиз таууш келеди,
Бурун кибик, суу шоркъа
Акъгъанча эшиледи.

Тау элледe анала
Бешикни къулагъына
Чокъуракъны тагъалла,
Суу зарандан къорургъа.

Бала къайытмагъанчә
Анасыны бойнуна,
Чокъуракъ да къайытмаз
Тенгизини къойнуна.

Ана кѣлю тенгизди
Чокъурагъын излеген.
Анам тюшюб эсеме,
Бу сагъышны этдим мен.

БАМБУК СЫБЫЗГЫ

Тенгиз джагъада эсима тюшюб,
Излейме сени кёрюрге.
Аууз тылпыуум шоркъа болгъаед
Джетерге сени кёлюнге.

Кёксюл тенгизни толкъунларындан
Мен тилеб макъам алайым.
Субай бамбукдан сыбызгъы этиб,
Сени джырынгы согъайым.

Тенгиз кибик, бир тынгысыз болдум,
Ариуум, сени амалтын.
Сокъчу, сыбызгъы, къамиш къылланы,
Суу шоркъалача таралтыб.

Кюню юсюнде джылтырай, джана,
Тенгиз, насыблы, къайнайды.
Сюймеклигими джарыкъ джулдузу
Узакъ таулада джашайды.

Джерде, сууда да джол тартылады
Керти да сюе билгеннге.
Сууда джюзсем да, кёкде учсам да,
Джюрюйсе хаман биргеме.

САУ КЪАЛ, ТЕНГИЗ!

Мен, сени кемсиз
Сюйюб, кёк тенгиз,
Джюрек джырымы айтама.
Заманым ётюб,
Болджалым джетиб,
Туугъан джуртума къайтама.

Джаша, кёк тенгиз,
Борансыз, джелсиз,
Кёксюл бешигинг чайкъала,
Кёзюнгю ача,
Сенгилчек уча,
Башында кюмюш чайкала.

Сени кёк къанынг,
Суулу къазанынг
Хар заманда да къайнасын.
Алтын кюн къыппа,
Сени эте уппа,
Кёк шоркъаларында ойнасын.

Таза шоркъангда,
Мийик аркъангда
Сен тутдунг мени кёб кюнню.

Сау бол, джууугъум,
Тынгысыз толкъун,
Тынчлыкълы этдинг кёлюмю.

Сени минг эгиз
Толкъунунг, тенгиз,
Къозу тил бла сёлешиб,
Этегинг, дженгинг,
Болуб сют кёмюк,
Сен къуллукъ этдинг кюрешиб.

Сен манга ийнакъ,
Мен санга къонакъ
Болуб турурча этейим:
Шоркъангдан чокъракъ,
Джагъангдан топракъ,
Не ташчыкъ алыб кетейим.

Сууукъ джуртлада,
Къарлы таулада
Джагъанга тансыкъ болурма
Рахат къойнунгу,
Джылы бойнунгу
Эсге тюшюре турурма.

Сау къал, кёк тенгиз,
Джаша сен джелсиз,
Кёксюл бешигинг чайкъала,
Кёзюнгю ача,
Юсюнгде уча,
Кюмюш къанатлы чайкала.

ДЖАЗЫУ

Сыйырыргъа боллукъмуду
Къанатланы къагъыуун,
Тохтатыргъа боллукъмуду
Тереклени чагъыуун?

Джер кырдыксыз боллукъмуду
Кёгермейин джашнаргъа,
Кюн тиймесе боллукъмуду
Джер юсюнде джашаргъа?

Кёк джулдузсуз боллукъмуду,
Кёк да, хауа да — джерсиз?
Боллукъ тюлбюз, боллукъ тюлбюз
Мен сенсиз, сен да менсиз.

КЪЫЗЫЛ ТАНГЛА

Палатка сахар, палатка сахар
Къызыл къаялы таулада,
Сени палатканг, акъ къайыкъ кибик,
Алай кёрюнед талада.

Экибизге да бирден келеди
Танг, бояуланы юлешиб,
Башха къызлагъа къараялмайма
Мен, джангыз санга илешиб.

Къызыл тангланы джаннган ёртени
Мени джандырды-кюйдюрдю.
Андан чачылгъан бир мыдых джилтин
Сени да манга сюйдюрдю.

Экибизге да бирге джайылыб
Къызыл тангланы кюрени,
Кел олтурайыкъ танг этегинде,
Джюрекни энчи суйгени!

Джюрюр джолунга мен кенг джаяйым
Тангланы алтын этегин.
Сени кёрмейин, тынчлыкъ табмайды,
Ариуум, мени джюрегим.

Джашил таулада акъ, къызыл тангла!
Къара кечени ызындан.
Тюзюн айтыргъа неге болмайды,
Айландырмайын ызынгдан?

Кече тюшюмде былай кёргенме:
Сени бла таугъа ёрлеем,
Къая тешикден мен кюнню алыб,
Сени къолунга береем.

Тауну башындан сен аууб кетдинг
Ол джарыкъ кюнню тюбюнде.
«Къайтар кюнюмю, къайтар ызына!» —
Деб, кёб кычырдым тюшюмде.

Мен къап-къарангы ёзенде къалдым,
Сени уа джолунг — нюр болуб.
Мен андан бери джукълаялмайма,
Кюнюм-кечем да тюн болуб.

Сабаннга, таугъа да юлеше барад
Толгъан ай хазна кюмюшюн.
Кече тас этиб, кюндюз табылгъан,
Сен мени насыб юлюшюм.

Кёкде булутла учуб келелле,
Бизге айланыб аллары.
Къалай этейим хаман да бирге
Атарча джазыу тангларым?

Сен керти кёлюнг бла сие эсенг,
Мен джашар ючюн къууана,
Кече урлагъан алтын кюнюнгю
Сен къайтар манга ызына.

БИР КЮН...

Бир кюн къатымда, кёл ашаб, этдинг
Кёкюрегимде илгикни,
Бармакъ учунгда отму бар эди,
Джандырыб кетдинг джюрекни.

Кече тюшюмде алай кёргенме:
Артымдан таша келеенг,
Эки кёзюмю къолларынг джабыб,
Ачаргъа унамай, кюлеенг.

Келчи, ариуум, келчи, багъалым,
Кирпиклерими ачайым.
Джумушакъ тийген эки къолунга
Эки къат къурман болайым.

КЕСИЛГЕН ЭШМЕНИ ТАРЫГЪЫУУ

Ненча джылны тамырланган терек эдим,
Иеме да, башхагъа да керек эдим.
Тарагъаннга къутас эдим, къууанч эдим,
Къарагъаннга кез байлагъан сукъланч эдим.

Төгюлеем мен иеми аркъасына,
Къара джамчы атханча акъ имбашына.
Къая сыртдан суу шоркъала акъгъан кибик,
Эшилсем а, кемеледе аркъан кибик.

Джете эдим мен иеми табанына,
Ийнакъ бола озгъанланы къарамына.
Ёхтем джашла мени ызымдан чаба-чаба,
Заркёз къызла тура элле ауруу таба.

Кюмюш таракъ, француз духла — кереклерим,
Хар бир эшмем кюн таякъны джетеклери.
Гокка хансла чанчылсала, байракъ эди.
Мени кёрген джашха, къартха байрам эди.

Алай а не, джангы мода чабыб чыкъды.
Мен харибни кесиб атды джити къыбды.
Энд джатама мен комодну табхасында,
Джылан кибик, быстырланы арасында.

Француз духла бурун кибик джокъламайла,
Пил сюекден таракъла да тарамайла.
Кёз джилтинле мени юсюмде ойнамайла.
Сюйген къолла ай джарыкъда сыламайла.

Акъыллы баш мени былай къалай этди?
Ариулугъум кёз туурадан неге кетди?
Термилеме мен ызыма къайытыргъа,
Кюннге чыгъыб, ариулукъну танытыргъа.

КЕСИНГЕ, ЭГИЗ НЁГЕРИНГЕ
ЭМДА СЫФАТЫНГА

I

Мени тенгим сени меннге кыызгъанад —
Сюймей эдим ол суйгенни сюерге.
Сени былай чомарт табхан табигъат
Нек унутду эгиз нёгер берирге?

Ол заманда, айыб алмай тенгимден,
Болса сени сеннге ушаш эгечинг,
Тёгер эдим, джашырмайын кёлюмде,
Сени анга этер эдим келечи.

Аны меннге кыызгъаннганды табигъат —
Ол тууаргъа къайда амал дуняда!
Ол да, сен да — сен — санга аманат.
Борч салама сени юсюнге арада.

Сюймеклигим тик тыймагъан кийикди,
Ол кийикни джюген салыб тыялмам.
Иги мурат атха миннген кибикди,
Ат артына минерге уа унамам.

Сюймеклигим тар джюрекде тарыгъад:
Сенсе аны тейрисини тилеги.

Бармыд сени чырайынгдан ариу зат? —
Деб сорады хаман меннге джюрегим.

Кёк талада озуб баргъан буу кибик,
Сени джерде атлаб баргъан джюрюшюнг.
Шош шоркъулдаб акъгъан шоркъа суу кибик,
Сени назик ауазчыгъынг — кюлюшюнг.

Ич дуниянгы сормагъанлай билеме,
Кёзлеринги кюзгюсюне къарасам.
Кёзлерингде джулдузланы кёреме,
Джазыу айны табмазمامы къармасам?

II

Сюйдюм сени, кемсиз сюйдюм, ышаныб,
Туумай къалгъан эгечинги оюйгенча,
Нек къарайма кёзлеринге ышарыб,
Мен туумагъан айгъа салам бергенча.

Умутларым, сени джангыз къоймайын,
Излейдиле сеннге эгиз эгечни,
Чырайынга къарагъандан тоймайын,
Бу тохтаусуз сургеними кеч мени.

Сен ойнагъан сценалада оюмда
Тюрсюнюнге джара тюшсе, джарсыйма.
Къама туююш болса аллай оюнда,
Кесим кёрген азаб кибик, ачыйма.

Нарт таурухда айтылгъанча, кёзюме
Кёрюнесе сен къркъ джанлы къыз болуб,

Айырыргъа кѣзюм къыймай биринчи,
Сюелеме аллыгъызда сир болуб.

Эгиз нѣгер кѣбдю сеннге, ойлашсакъ,
Сен джан салгъап сыфатларынг джашайла.
Джазыулары болсала да башхаракъ,
Бир джаны бла санга шашмай ушайла.

Айыб этме, джюрегими тахсасын
Санга ачдым, ачхан кибик тѣреге.
Сюймей эсенг, поэт къалай джашасын,
Эркинлик бер сыфатынгы сюерге.

А Й

Ингирала кюнню шынкъарт джаннган отун
Джел этеги сибиреди тау артына.
Ай чыгъады, тегерек ай, ачыб къутун,
Бир-бирледе булутлагъа джашырына.

Ай джарыгъы, акъ дарийден шатыр атыб,
Чакъырады суймекликни дуниясына.
Джюрекле да, бир-бирине хапар айтыб,
Бой салалла ашхамланы узагъына.

Отдан чыкъгъан гырджын кибик, тегерек ай
Тенгерейди кекню дангыл тепсисине.
Ол кезюуде мен кьонакъ, сен а кьонакъбай
Болгъан кибик, алай келед мени эсеме.

Ненча кюнню ай джарыкъда тюбешсек да,
Ол бизге бир зауукъ азыкъ болуб турад.
Айны туураб, кесек этиб юлешсек да,
Тауусулмай, ол дагъыда тола барад.

Менде болса сенде болгъан нюр чырайлыкъ,
Сенде болса менде болгъан джюрек байлыкъ,
Белюшюрек, мени кибик, сен да терге,
Джашау бизге болур ючюн насыб кеме.

ТИШИРЫУ ЭРКИШИНИ КЪАНАТЫДЫ

Сени ючюн джолгъа атландым,
Тюзге бардым, таугъа чыкъдым,
Къууаннгандан къанатландым,—
Тиширыу эркишини къанатыды.

Сёлешсек, сен — акъыл тёбе,
Тюбешсек да биз кёб кере,
Къанатлача, къашны кере,—
Тиширыу эркишини къанатыды.

Ашыгъама игиликге,
Башым джетед мени кёкге,
Къушла учхан мийикликге,—
Тиширыу эркишини къанатыды.

Сени кёрсем, учунама,
Учуннгандан джыр джазама,
Макъам салыб учурама,—
Тиширыу эркишини къанатыды.

Кирсем да мен теренине
Сюймекликни тенгизине,
Батмазма, къол берсенг меннге,—
Тиширыу эркишини къанатыды.

Кѣб къраллада мен айландым,
Ариуланы кѣрюб къайтдым,
Енге джангыз сеннге айтдым:

— Тиширыу эркишини къанатыды.

СЮИМЕКЛИКНИ БАЛДРАЖЮЗЮН СЫНАТМА

Бир ашыгъама, бир кечигеме —
Кюнле бошуна ётелле.
Сени юсюнгден къыйын сагъышла
Мени шашхынлы этелле.

Мен тутхан ишге нек къар джауады:
Кюртден толалла джолларым.
Джай чилледе да къыш къайытады,
Джолуму баса къарлары.

Мен юшюсем да, джолда юшюрме,
Сеннге элтген джолда юшюрме.
Кюнюм батмайды, тангым атмайды,
Сени эсиме тюшюрмей.

Аязыб баргъан чууакъ хауагъа
Чурум булутла тартма сен.
Мени алайсыз да къыйын джолума
Бош сылтау аула атма сен.

Бошуна сууукъ джууаб излеме,
Иги сагъыш эт, ариуум,
Джюз балдраджюзню джыйыб ийсенг да,
Эритир джюрек тылпыуум.

ТЫБЫРЫМДА ОТ ДЖАНДЫРГЪАН ТИШИРЫУГЪА

Босагъамдан сен атладынг ингир ала
Къызыл роза букетинг бла къучагъында,
Мени юйюмю джарытдынг, кюле-ышара,
Роза ийис аууз тылпыуунгдан.

Эринмейин, от джандырдынг тыбырымда,
Джашау къайтды сууб тургъан юй ичине.
Джылы хантла этдинг кече арасында,
Насыб кюлюш къонду тепсини мюйюшюне.

От джанады, къызыл-ала джарыкъ бериб,
Къара ашхам бизден кетед кенгиге эрек.
Насыблыгъа мен санайма экибизни,—
Бир-бирине от юлеше эки джюрек.

Уруш джокъча, аджал джокъча джер юсюнде,
Киши бармайд буу атаргъа бюгюн уугъа.
Минг бюсюреу мен этеме джюрегимден
Мутхуз тюнню кюндюз этген тиширыугъа.

От джанады, джарыкъ джылыу бере меннге,
Не зат джетер бу тамаша джарытыугъа.
Олтурабыз, мен бюсюреу эге, сеннге,—
Тыбырымда от джандыргъан тиширыугъа.

СЕН ДЖЫРЛАСАНГ

Сен джырласанг, джаз келеди кьанат кьагъыб,
Джер уянад, гокка хансла кьурмач чагъыб,
Къарылгъачла уялагъа кьайтадыла,
Джаз келди деб сьуйюмчюлюк айтадыла.

Сен джырласанг, кюн тиеди, джарыкъ болуб,
Суу джырлайды, макъамынга макъам кьошуб,
Кьонгурауну кьакъгъан кибик, сени ауазынг
Чакъырады, чапырады тау аязын.

Сен джырласанг, кьозгъалалла джюрек кьылла.
Тоб ойнагъан, садакъ атхан сабий халла.
Къайыталла тай юретген джашлыкъ джылла.
Джырла, ариу, тилейме мен: энтда джырла.

Сен джырласанг, эркин учад, учунуб джыр,
Джер юсюнде болмагъанча бугъоу, сынджыр.
Ачлыкъ джокъча, уруш джокъча инсанлада,
Тюзлюк, шохлукъ хорлагъанча сау дуняда.

Сен джырласанг, бал тамады ауузунгдан,
Кьоз терекле шууулдайла арбазынгда.
Салкъынында олтурама зауукъ этиб,
Чапракълары харс уралла чауукъ этиб.

Сен джырласанг, кёксюл тенгиз чайкъланганча,
Джюреклени джылы суу бла ол джуугъанча,
Толкъунлары суу алышмакъ ойнаганча,
Асыры бек къууаннгандан, къайнаганча.

Сен джырласанг, меннге ёмюр созулады,
Мындан ары барыр джерим танылады.
Къайтараса эртде ётген джашлыгъымы,
Сен ачаса мени джюрек байлыгъымы.

ЧАЧЫНГЫ ТОЛКЪУНЛАРЫ

Танг кесек кёрмей, кюсеб,
Къарайма акъырын:
Чачынгы тарайма деб,
Бузма толкъунларын.

Ол толкъунлада уя
Салгъанды къарамым.
Мени да бир кесек ая,
Рахат болурча джаным.

Къызгъанама аязны
Эрнинге тийгенин.
Джангыз сенсе алгъыннгы
Эм бюгюн суюгеним.

Санга айтама тилеб,
Ах, джюрек къыйырым:
Чачынгы тарайма деб,
Бузма толкъунларын.

СЕНИ КЁРГЮЗТЮБ ТУРГЪАН КЮЗГЮ

Джашау дегенинг уллу океан,
Бир къууанчлы, бир къоркъуулу.
Мени сагъышым — чайкъалгъан къобан,
Сен аны джарыкъ толкъуну.

Мени сагъышым — чокъуракъ тенгиз,
Сен аны накъутналмазы.
Суусаб болама мен санга сенсиз,
Кёксюл кёллени аязы.

Тау тёппеледе айланган кийик,
Къараб турама туурангда.
Арпа сабанда будай баш кибик,
Ол ариу эшменг аркъангда.

Къан тамырымда тохтагъынчыннга
Къанны джюрютген толкъунла,
Сени атынгы айтыб турлукъма,
Къалгъанла сабыр болсунла.

Алай а толкъун ариу болса да,
Ёмюрлюк толкъун болмайды.

Кече ырахат джукълаб турсам да,
Тюрсюнюнг келиб къоймайды:

Суугъа къарасам, — сууну ичинде,
Ташха къарасам — юсюнде,
Суймеклик кюзгю бу туйюлмюдю,
Сени кёргюзтген хар джерде?

ДЖЕТИ БОЯУЛУ ДЖАНКЪЫЛЫЧ

Мутхуз кечеде джулдузум болдунг,
Джюрюр джолуму джарытхан.
Кечикген джазда булбулум болдунг,
Джангы макъамла джырлатхан.

Мийик сахнада сени тебсеюнг,
Къанатлы кёкде учханча,
Мени туурамда ариу кёгюрчюн
Къанатын къагъа тургъанча.

Сагъышлы болуб, тангига джетеме,
Джукъу тынчлыгъым юзюлюб.
Ишими этсем, алай этеме,
Кёзюме сени кёргюзюб.

Джети бояулу джанкъылыч кёрдюм
Сюйюмлю эки кёзюнгде.
Къалай насыбед, ётсе ёмюрюм
Ол джанкъылычны нюрюнде!

БУГЪУНЧАКЪ КЪАРАСУУ

Боллукъду сууну адам,
Джан дарманча, излерге:
Сусаб болуб, мен джолда
Къайтдым сенден ичерге.

Тобукъ уруб, ийилдим,
Къалмай мени тѣзюмюм,
Уппа этерге изледим,
Кѣрюб ала кѣзюнгю.

Олсагъатдан тас болдунг
Сен, ариу, джер тюбуне,
Ахсыныб, ёрге къобдум,
Сейирсине халинге.

Джангыдан сен кѣз ачдынг:
Ич, суй мени, дегенча.
Дагъыда тобукъландым,
Санга намаз этгенча.

Алай эте, юч кере
Сен бугъунчакъ ойнайса:
Эринлериме тие,
Ичерге уа къоймайса.

Ах, Бугъунчакъ къарасуу,
Сен меннге кёз кысаса.
Сени уппанг — кёлге асыу,
Къайры кетиб къаласа?

Ол ичиу ичиумюдю,
Кёл ашаб ичирмеген?
Санга ушаш тюлмюдю
Керти сже билмеген?

Уллу тюзледе излеб,
Сеннге къайдан да къайтдым...
Кёз джашлары тёнгереп,
Ызымдан былай айтды:

Мен туююлме аллай кыыз:
Бир кёргенлей суюючю.
Тойдурурма аяусуз,
Болсанг керти джюрючю.

АЛТЫН ДЖУМАРЫКЪНЫ ЮСЮНДЕН БАЛЛАДА

(Д ж ы р)

Алтын кѣанатлы сейир джумарыкъ
Сен болурмуса, билейим.
Манга суймеклик хауа келтирген
От кѣанатынга тиейим.

Сюйдюрдюнг эсе, кюйдюрдюнг эсе,
Энд мындан ары джандырма.
Джаннган джюрекни ал да суугъа ат,—
Сен атхан сууда барырма.

Дуня зауугъум, алтын джумарыкъ,
Бизни тийреде уя сал.
Алтын тохана ишлетир эдим,
Кетмей кѣалыргъа унасанг.

Кѣанатлы хаман учуб турмайды,
Солуу алады кѣзюуге.
Сени ауазынг керек болады
Джюрек джырыма, эжиуге.

Сюйдюрдюнг эсе, кюйдюрдюнг эсе,
Энд мындан ары джандырма.
Суймеклигими ал да суугъа ат,—
Сен атхан сууда барырма.

АРХЫЗ ДЖУЛДУЗЛА

(Д ж ы р)

Архыз башында, ингир алада
Наныкъ суу тѣгюб бояула,
Мен, нѣгер болуб, кетиб барама
Сени биргенге джаяулай.

Архыз джулдузла — джаухар джулдузла,
Джарыкъ тиеди толгъан ай.
Субай наратла, джюрек кыллача,
Сени атынгы шыбырдай.

Тюз къатыбызда ашхам джулдузла
Бизге ышарыб джаналла,
Чыммакъ сют кибики, муртху терекле
Артыкъ да ариу чагъалла.

Бир кѣзюуледе джулдуз учады,
Сызгъаны кѣкню джарытыб,
Учхан джулдузча, сен кетиб къалма,
Кесинги манга танытыб.

Эсде тутарма, сен да эсде тут
Джулдуз ыз салыб учханын,
Кѣкде элия джашнагъан кибики,
Сюйдюрюб тангны атханын.

Архыз джулдузла — джаухар джулдузла,
Джарыкъ тиеди толгъан ай,
Субай наратла, джюрек кыллача,
Сени атынгы шыбырдай.

АКЪ БУУ

Маршанкзулланы Муратха

Мен, Кавказда чыгъыб мийик таулагъа,
Апсатыны туу кючюне ийнаныб,
Бир мал бер деб сюрюуюнгден саугъагъа,
Аркъан атдым, шимал таба айланыб.

Мени къаным нарт тёлюню къанындан.
Ташны къыссам, суу чыгъарыр заманым.
Мени аркъаным джанкъылычны къылындан.
Къуру джерге тюшмеученед атханым.

Аркъанланы бирге атдыкъ, бир джары,
Бир мурат бла, иш бурулсун деб онгнга.
Ким биледи, къайсы джая ёч алыр,
Къайсы садакъ алгъа тиер ышаннга?

Буу къурманлыкъ — сыйын кёрюу адамны —
Эм бек эски адет болгъанд бурундан.
Буу мюйюзле сакълайд дейле хар джанны
Къара джинни заранындан, ууундан.

Ким суймейди огъур ишге талпыуну.
Дуниягъа эркин джайыб къучагъын?
Мени аркъаным излей эди акъ бууну
Мюйюзлерин, мийик чыкъгъан бутагъын.

Алай а сен не узакъда, не кенгде
Болсанг да, таб, тогъуз тауну артында,
Халкъны сыйын джюрютгенсе тѣппенгде,
Ишленмеклик терен сингиб къанында.

Аркъан атыб тѣппесине джер шарны,
Тутхан кибик кѣкде учхан булутну,
Менден эсе алгъа ма ол ышанны:
Буу сюрюуню урунууда сен тутдунг.

Сен джазаса бюгюн меннге узакъдан,
Чыгъыб кетиб Заполярье кирнуден:
«Джашагъаным тундрада — Магадан...
Совет Джуртну этегинде — чегинде.

Джуртубузну эркин берген джолларын
Хайырланыб, урунама — тишлейме,
Малчылыкъдан айырылмай къолларым,
Къралыма къыйын къошуб ишлейме.

Шимал халкъгъа ишчи болуб келгенме.
Мен къайда да къарнашлыкъны кереме.
Санга атаб, буу къурманлыкъ этгенме,
Энди андан юлюшюнгю иеме...»

Кийик джерни сууукъ джелин истемей,
Тундраны бузлаугъун джылытхан
Агъач киши болмагъанын билеме,
Чегетинден, ташындан да бал сукъгъан.

Сени киби́к аждагъанла тю́лмюлле
Уруш отда, сууукъ сууда чыныгъыб,
Арымайын алыб баргъан бюгюн да
Джашауубузну кемесин эм къайыгъын!

Мен билеме, тынч туююлдю къар сырта
Кийик тутуу Апсатыны аллындан.
Урунуу чек кенг кёреме джашауда
Къыбыланы, шималны да джолундан.

Сен акъ бууну тутхан заман кёзюме
Кёрюнеди, кыш кечеча, ма былай:
Ай джарыкъда кърау ургъан мюйюзле,
Кюмюшбута́къ терек киби́к, джылтырай.

Сен акъ бууну тутхан кёзюу тундрада
Меннге алай кёрюнеди бир-бирде:
Сен акъ къушну тутхан киби́к бузлада,
Кюрт юзюлген акъ боранны джелинде.

Халкъ таурухну сен джашау бла байладынг,
Нарт ёмюрден чилле джибни тартханча.
Джетди меннге сени шохлукъ къулачынг,
Къарачай бла тундра хоншу болгъанча.

Бу огъурлу джаныуарны хар туюю,
Эт кесеги тийреме да тийсин деб,
Тигим этдим хоншулукъдан юйлеге,
Игилигинг алагъа да кирсин деб.

Ашхы адет унутулмаз ёмюрде:
Бу ышанны мен таныйма огъургъа,
Тейри эшик ачылгъанча юйюмде,
Шимал тангла джарыкъ бериб турурла.

Сен тенгликни белибауун къысаса,
Джер шарны кенг къуршоууна ёлчелеб.
Насыб эди, мен шохлукъну туталсам,
Сени кибиб тенгле бла кёб тюбеб.

Чабыб баргъан акъ буу кибиб сыртлада,
Шимал айны кёлтюргенлей мийикде,
Къабыргъада турлукъдула хаман да
Ол сен ийген буу мюйюзле тёрюмде.

ДЖАЗ ТАУУКЪ

Тау ёзенде джашагъан
Кёрдюм мен бир суратны:
Ханс ичинде джашынган,
Сен сейирлик къанатлы.

Танг тауугъу джумарыкъ
Мийикледе, сыртлада,
Сени кибик джырларыкъ
Джокъду бизни джуртлада.

Сен кесинге аласа
Бютеу эсни эм ангны,
Тамагъынга саласа
Макъамларын джаз тангны.

Сен джырлайса танг ала,
Сокъгъан кибик минг къылны,
Турдум санга тынгылаб,
Ийиб эсни, акъылны.

Къарайма мен сынынга,
Сени кийик халынга.
Эркинлик бер джырыма
Макъамынгы алыргъа.

Джаз да, танг да кьошулуб,
Кёрюнелле юсюнгде.
Джаз тауукъча, эртде туруб,
Ишле, джырым, ишингде.

ДЖУГЪУТУР

Джугъутурну джурту — къая,
Тау мийikle, таза хауа.
Барады ол къарда тая,
Сыртлыкъдан сыртлыкъгъа ауа.

Мюйюзлери тогъай джая,
Къылычла кирик кёкледе,
Ол, ёхтемлениб мынгая,
Сюеледи тау тёппеде.

Кючюне база ол ёхтем,
Булут джабыуну кёлтюрюб,
Къарайд энишге мийикден.
Кесин бир патчахча кёрюб.

Сабыр тюшюб таш тахтадан,
Ол къая ранда, ышыкъда,
Къоркъуусуз джерде жанлыдан
Рахат джатады табхырда.

Къоргъашын къуюлгъан кирик,
Ауур мюйюзлерин тиреб,
Къая ташны джастыкъ этиб,
Теке къалкъыугъа киред.

Джугъутур тюшле кѣреди:
Рахатлыкъ болуб таулада,
Сюрюю ёрлеб келеди,
Отлай татымлы къауданда.

Кийик эчкиле чючкюре,
Джашил хансланы чайнайла,
Ташладан ташха секире,
Камсык улакъла ойнайла.

Аны туу мюйюзлерине
Кюч берелле джыл тогъайла,
Кѣрюнелле кѣзлерине
Тик къулакъла, буз бугъойла.

Кирсе да къайгъысыз бекге,
Бир кѣзюуледе сагъайыб,
Къарайды ол тѣгерекге,
Кюрт юзюлгенден уяныб.

«Къаугъаны кѣргенден эсе,
Тынчды ёрюш бару тикге», —
Деб, ёхтем джугъутур теке
Чартлаб чыгъады мийикге.

Анда, булутланы тюрбюнде,
Къуш да салалмайд уясын.
Ёмюрю да тау тѣппеде
Туу джугъутурну къаласы.

Не кьадар да мийик болса,
Анга ашхыды, ырахат,
Кюн да кёзюн артха кьыса,
Танг да анга алгъа атад.

Анда киши да тиймейди,
Джанын кьыймайды кийикни.
Кимни джюреги суймейди
Эркинлик бла мийикликни?

Тынчлыкъ джокъду тау башлада,
Ёзенледе — кьайгъы, дауур.
Быллай кийик таулада да
Керекди, — эркеч, кьарауул.

Не боллукъ эди табигъат,
Чыгъаргъаны бла мийикге,
Дауурсуз, кьайгъысыз, рахат
Джашау берсе уа кийикге?

КЛУХОР КЕЛ

Тау джыйынны тахсасында
Джашырынган сен бир джомакъ,
Тауланы таш табхасында
Асыралгъан сен чын аякъ.

Къышны къары, джайны хансы
Этегинде къонуш-къонакъ,
Гокка хансдан оюу салыб,
Тегерегинг болуб омакъ.

Клухор кезлеу, джарыкъ шоркъанг
Келге асыу, кезге ийнакъ.
Санга тийиб, кюн таякъла
Ойнайдыла чѣмелтаякъ.

Шо, бир къара буз гыртлагъа,
Дууадакъла джюзген кибик.
Джан салалла бу джуртлагъа,
Акъ къаз сюрюу тюшген кибик.

Тау сунгюле, табигъатны
Ариулугъун сакълар ючюн,
Заранладан бу суратны
Къоруйдула кече эм кюн.

Къыз къойнунда кёк кёгюрчюн
Кирик, сукъланч къайгъы бердинг,
Сени джангыз кёрюр ючюн,
Мен джангыдан тууар эдим.

Бардым джарны, тикни бойнун,
Джаяу чыкъдым ауушунга.
Мени джырым эжиу болсун
Шош чайкъалгъан тауушунга.

ЮЧ БАДУК КЕЛ

Алкъын джукъгъа джазылмагъан
Тау ичинде сейир сурат:
Таурухлада айтылмагъан
Юч кёл — юч кёз къараб турад.

Ай ариуду, ёнге джангызд,
Бирер кёз бла къарайдыла,
Кюн ариуду, ёнге джангызд,
Сен а бирден — юч кёз бла.

Тёгерегинги сакълайды
Нарат бла акъ къайын.
Ариулугъунг кёз байлайды
Санга къарагъаным сайын.

Ариулугъунг кёз байлайды,
Тау тёппеледе къубулуб.
Юсюнде келбет ойнайды,
Чауул ташлада бугъунуб.

Ойнайды булут кёлекке,
Арагъызда эрке болуб,
Бир кёлден кёче бирине,
Акъ къанатлыча, джууунуб.

Ойнайды булут кёлекке —
Арагъызда эрке кёзу,
Бир кёлден сора бирине
Эмерге тилин созуб.

Юч аякъда джашил чагъыр,
Тенг кьююлгъан бёлюнюб,
Ичилгенлей, эсни алыр,
Эсиртген киби кёрюнюб.

Тау кёкюрекде юч мынчакъ,
Юч кюзгю, не юч мияла.
Бу ариулукъну кьучакълаб,
Къаты туталла къаяла.

Асыры бек кьюуаннгандан
Тенгереген юч джыламукъ,—
Таш табакъгъа тюшюб къалгъан
Юч налмаз, юч джылтырауукъ.

Ненча ичсенг да, чагъырны
Былай эсиртмейд адамны:
Башым тегерек айланыб,
Солуйма балхам хауаны.

Ючюгюзню ортасында
Мен аджашхан турнама:
Джер бла кёкню арасында
Тамаша болуб турама.

МАХАР СУУ

Джюрюуюнг сени ташада,
Агъач ичинде, ташлада.
Билмей тургъанлай чыгъаса,
Джылан чыкыгъанча хансладан.

Къайнайды сени акъ къанынг,
Къонгурау къагъа акыгъанынг,
Къайры бараса ашыгъыш,
Бир тохтамайын чабханынг?

Этегинг — киши къаяла,
Алада илячин уяла,
Секиртмеледен чынгайса,
Кюн таякълагъа таяна.

Шош аязланы чакъыра,
Терек чапыракъ харс ура,
Сени чайкъалгъан тауушунг
Келеди мени ашыра.

Мен, ауруб, сусаб излесем,
Сизден болушлукъ тилесем,
Сау къалдырыр ючюн джанны,
Беригиз Махар нарзанны.

Д Ж А З

Джаз келгенинде, Джер — амма,
Джюн къалаула кибик, тизиб,
Кёклени этеди джасанма,
Булут билезикле юзюб.

Къалай кёбдю ариу джазны
Санаусуз хазнасы, джюгю:
Джабханды сыртны, сабан ызны
Джашил халысы эм тюгю.

Чарс этеди джашил къаны
Ханс эмда терек ёзекде,
Береди джюрюшю аны
Хар бир ёсюмге чирчикле.

Кёб бояулу гокка хансны
Тёгеди къара топуракъ,
Барына да ташыйд ашны
Джашил къапталлы чапыракъ.

Джер, джангырыб, джап-джашил болуб,
Кенг джайгъанды этеклерин.
Терекле, бурмачач болуб,
Ийгендиле джетеклерин.

Аладан юлгю алалла:
Есдюребиз деб чачларын,
Лисан джангургъа туталла
Сабийле джалан башларын.

Эки аягъын джерге тиреб,
Джим-джим джылтырайд джанкъылыч:
Огъурлу джаз боллукъду деб,
Сабанчы да этед агъыш.

Эки аягъын джерге тиреб,
Сюелиу болмаса да тынч,
Джангы туугъан тайчыкъ кибик,
Къалтырай турад джанкъылыч.

Б А Ш Л А Р Ы

Насыбха атлам	5
Алгъыш эт заманнга	6
Мийик ёлче	8
Насыблы саян	10
Алтын китаб	12
Ата джуртума	15
Мен — Россияны уланы	18
Куба	20
Кюн	22
Совет Союзуу Джигити Къасайланы Османнга	23
Партизан отрядны командири Борхозланы Аскерге	25
Муса Джалилге	27
Коммунистни джюреги	32
Отлукъ ташла	35
Башчы	37
Москвачы шохума	39
Оюм	40
Ана	42
Къар джаугъан кюн	44
Къобан	46
Ёмюрлюк от	49
Насыбны къанатлысы	51
Акъ булут	55
Тёрттизгинле	56
Джашауну борчу	58
Джанкъылычдан чынгау	59

Гоначкир	61
Джюрюш	63
Тау сахарым	65
Ишчи эртден	67
Таулада	69
Чалкычыла	71
Къой кырккыуда	72
Башлыкъ	73
Къошда ингир	76
Ана сезим	78
Тайчыкъ	80
Пушкинге	84
Лермонтов бла сёлешну	86
Маяковскийни бешиги	88
Поэтни юч джыры	90
Джырчы тенгиме	95
Татарстан	98
Джанкылыч	100
Салам, Абхазия!	101
Опацха	102
Ачык кёкюрек	104
Тенгиз	105
Чайка	108
Чокъуракъ	109
Бамбук сыбызгъы	111
Сау къал, тенгиз	112
Джазыу	114
Къызыл тангла	115
Бир кюн	118
Кесилген эшмени тарыгъыуу	119
Кесинге, эгиз нёгеринге эмда сыфатынга	121
Ай	124
Тиширыу эркишини къанатыды	125
Сюймекликни балдраджюзюн сынатма	127

Тыбырымда от джандыргъан	
тиширыугъа 128
Сен джырласанг 129
Чачынгы толкъунлары 131
Сени кѳргюзтюб тургъан кюзгю 132
Джетибояулу джанкъылыч 134
Бугъунчакъ къара суу 135
Алтын джумарыкъны юсюнден	
баллада (джыр) 137
Архыз джулдузла (джыр) 138
Акъ буу 140
Джаз тауукъ 144
Джугъутур 146
Клухор кѳл 149
Юч бадук кѳл 151
Махар суу 153
Джаз 154

ИБ № 946

Суюнчев Азамат Алимович

РАДУГА

Стихи

На карачаевском языке

Редактор А. И. Кубанов
Художник В. И. Бекстов
Художеств. редактор М. П. Бертник
Технич. редактор Г. М. Хомякова
Корректор К. А.-К. Салпагарова

Сдано в набор 19.11.80.

Подписано к печати 09.07.81.

БУ 12766. Формат 60х90¹/₃₂.

Бумага типографская № 1.

Гарнитура школьная.

Печать высокая.

Печ. л. 5. Уч.-изд. л. 4,1. Тираж 600 экз.

Заказ 5987. Цена 40 коп.

Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства.
357100, Черкесск, пл. Кирова, Дом печати.

Карачаево-Черкесская укрупненная
типография, 357100, Черкесск,
Первомайская, 47.

С 91

Суюнчев А. А. Радуга (Қарач.-Черк. отд. Ставроп. кн-го изд-ва), 1981.

160 с.

В новой книге Азамата Суюнчева — произведения поэта последних лет. В нее включены стихи о Родине, об Октябрьской революции, о Кубе.

Героический труд нашего современника — одна из центральных тем в сборнике.

Циклы стихов о Татарии и Абхазии посвящены дружбе и братству советских народов.

С (Кар.) 2

С $\frac{4702260000-62}{M 159 (03)-81}$ 75-81

ЭСЛЕННГЕН ХАЛАТЛА

Бетле	Тизгинле башындан	Басмаланнганы	Окъургъа кереклиси
16	11	Джаннгылычны	Джанкъылычны
60	14	Адамны	Аламны
153	9	киши	кириш

«Радуга»